

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PSYCHOLOGIE

VLIV SOUKROMÉHO OSOBNÍHO PROSTORU NA VÝVOJ

DĚTSKÉ KRESBY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pavλίna Hylmarová

Učitelství pro základní školy, obor 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Kateřina Lohrová, Ph.D.

Plzeň, 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. června 2019

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Mockrát děkuji své vedoucí práce PhDr. Mgr. Kateřině Lohrové, Ph.D., která se mnou práci dokončila a měla vždy věcné poznámky a skvělé rady. Dále bych ráda poděkovala všem rodičům, kteří mi umožnili spolupracovat s jejich dětmi. A v neposlední řadě patří velké díky mé rodině, která mě velmi podporovala v průběhu celého studia.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
ÚVOD	2
1 PRVNÍ KAPITOLA	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
2 DRUHÁ KAPITOLA.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
ZÁVĚR.....	62
RESUMÉ	64
SEZNAM LITERATURY	65
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	LXVIII
PŘÍLOHY	I

Úvod

Má rodinné zázemí vliv na vývoj dětské kresby? Mohou rodiče ovlivnit to, jak dítě bude kreslit? Dětská kresba vždy byla, je a bude tématem, které mi přišlo velmi zajímavé. Mě samotnou kreslení vždy velmi bavilo a má rodina mě v tom podporovala. Proto jsem se rozhodla, že se na tuto problematiku zaměřím i v diplomové práci a pokusím se provést malý výzkum i vzhledem k mému studijnímu oboru a zaměstnání na prvním stupni.

V teoretické části se budu věnovat především vývoji dětské kresby, vývoji motoriky, kritérii pro analýzu kresby. Dále se chci zaměřit na to, jak se s vývojem kresby mění kreslení postavy. V neposlední řadě bych se ráda věnovala rodině a tématu rodinného zázemí a osobnímu prostoru dítěte. Protože dle mého názoru je rodina tím nejdůležitějším, neboť zajišťuje prostor, ve kterém by se dítě mělo cítit nejen bezpečně a milováno, ale mělo by vyrůstat v prostředí, které jej bude rozvíjet.

Ne všechny děti mají možnost vlastnit svůj vlastní pokoj. Někteří ho sdílejí se sourozencem, někteří dokonce s rodiči. Ne každé dítě má ve svém pokoji svůj psací stůl a místo, kde by si mohlo kreslit. Proto bych se ráda v praktické části zaměřila na analýzu dětských kreseb – srovnání kreseb několika dětí a dopad „vlastnictví“ svého pokoje a psacího stolu na vývoj jejich kresebného projevu.

Výzkumem práce chci poukázat na to, že odlišnost prostředí, ve kterém děti vyrůstají, tedy rodinné zázemí a soukromí dítěte, má velký vliv na vývoj dětské kresby. Cílem je i doklad toho, že rozbor kresby je velmi důležitý pro každého učitele, neboť na jehož základě může učitel s dítětem pracovat.

1 KRESBA

Kresba je jedním z nejstarších projevů člověka. Výtvořiny můžeme nazývat i komunikačním prostředkem, neboť jsou projevem našich aktuálních pocitů a sdělují nám, co člověk v danou chvíli cítí a prožívá.

Kresba je spontánní činnost, kterou dítě bere jako hru, tudíž mu nikdo neříká, že ji má vykonávat. Dítě zaujme především fakt, že náčiní, jímž kreslí, zanechává nějakou stopu, že ono samo něco vytváří a každý jeho pohyb rukou je zaznamenán (Davido, 201).

Ve své knize Piaget a Inhelderová (1997, s. 61) definují kresbu následovně: *„Kresba je formou sémiotické funkce, která má ve vývojové řadě místo mezi symbolickou hrou a obraznou představou. Podobně jako symbolická hra je kresba provázena funkční radostí a má sama v sobě svůj cíl (autotelismus). S obraznou představou sdílí snahu napodobit skutečnost“.*

Podkladem pro kresbu dětí bývá nejčastěji papír různých velikostí, ale může jím být také sníh, písek, zamlžené sklo – cokoli, kde mohou děti zanechat nějakou stopu a tím přenášejí své aktuální prožitky, přání a pocity. Dítě nakreslí to, co považuje samo za důležité, co je mu příjemné a má pro něj nějakou hodnotu (Cognet, 2013, s. 11).

1.1 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY

U všech dětí probíhá vývojový proces přibližně stejným způsobem. Studie kresebných projevů dětí dokázaly, že v každé vývojové etapě jsou přítomny typické znaky, které se v dětské kresbě objevují. Tyto znaky jsou v závislosti na vývoji nejen motoriky, ale také na věku dítěte. (Pavlas, Vašutová, 1999).

Dětská kresba závisí také na chování a citovém prožívání, což je dáno výchovou a rodinou. *„Přiměřený a harmonický duševní vývoj dítěte předškolního věku je přímo závislý na souladu v rodině a citové stabilitě rodičů“* (Lisá, 1986, s. 175).

Samotný vývoj kresby je tedy závislý na vývoji dítěte. Zároveň ale neplatí, že je závislý na nadání a uměleckých schopnostech jedince. Pokud dítě bude mít dostatek podnětů ke kreslení a nebude nijak výjimečně nadané, může mít kresebný vývoj mnohem rychlejší než dítě, které je sice nadané, ale nebude mít žádné podněty a

prostředky k projevu či jejich nedostatek. Vše se také odvíjí od prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a jak moc je ke kresbě motivováno (Uždil, 1980).

Jedním z prvních a hlavně zajímavých kresebných prvků by mohly být otisky nebo také stopy. U 9 měsíčního kojence můžeme pozorovat, jak s velkým zaujetím pozoruje a cíleně zanechává otisky své zamazané pusy nebo rukou na bílém podkladu nebo jak je fascinován, když zanechá stopu na zamlženém skle a pokouší se prstem tuto stopu dále rozmazávat.

Také Uždil (1980, s. 15) ve své knize konstatuje, že tyto stopy, které zanechávají roční batolata, můžeme nazývat počátky kresebného projevu. V té době můžeme pozorovat, jak děti se zájmem sledují pohyb svého ukazováčku v prostoru.

Malchiodi (1998) uvádí, že je dítě ke kresbě motivováno tím, že se chce podobat dospělým a snaží se napodobit jejich počínání, je vidět snaha o správný úchop kresebného náčiní, snaží se napodobit písmo. Většinou se jedná o období (můžeme mluvit o období čmáranic), kdy dítě kreslí s nějakým záměrem a cílem. Dítě ovšem u kresby nevydrží tak dlouho, často mění záměr, neboť se stále přizpůsobuje novým nápadům.

Pro dítě je zprvu důležitější samotný proces kreslení než samotný výtvar. To, že nástroj za sebou zanechává nějakou stopu, je pro dítě něco úžasného. Samo zkoumá, jak nástroj držet, určuje si směr i tempo. Dítě tedy vykonává jednoduché grafomotorické pohyby nezáměrně. Úplnost kreseb jim dodává až samotné pojmenování, co dítě nakreslilo. Smysl samotné kresby ale dítě vidí v tom, že nástroj zanechává stopu (Říčan, 2006).

Každému věku můžeme určit typický kresebný projev. Kresba je dítěti nikoli uměním, ale projevem řeči a dokonce písma. Švýcarský grafolog Max Pulver říká, že „*Vědomě psát znamená nevědomě kreslit sama sebe*“ (Davido, 2001, s. 29).

Pokud dítě kreslí, zaměřuje se především na předměty a hlavně osoby, které mu jsou blízké a má k nim nějaký subjektivní vztah. Kresba postav může být ovlivněna také tím, že dítě se často vyskytuje v prostředí lidí, především rodičů, kteří pro něj znamenají autoritu a jsou na nich závislí. (Pavlas, Vašutová, 1999). Proto se vývoj dětské kresby nejlépe definuje na vývoji kresby postavy.

Existuje mnoho názorů o tom, na jakém základě jsou postaveny dětské kresby. Jsou atoři, kteří jsou zastánci názoru, že kresby jsou v podstatě realistické, využívají faktického vzoru a kresby podle představ přicházejí až v pozdějším období. Jsou ale i autoři, kteří prosazují názor, že děti si skutečnost v kresbě přikrášlují. Prokazatelný výzkum učinil Laquet, na jehož základě tvrdí, že úmysl dětské kresby je založen na skutečnosti až do devíti let. Děti totiž zobrazují to, co o věcech či osobách ví a až v pozdější době graficky znázorňují to, co jsou schopny vidět (Piaget, Inhelderová, 1997).

Piaget a Inhelderová (1997) představují realismus dle Laqueta v těchto stádiích:

- Nahodilý realismus – období, kdy dítě objevuje smysl kresby, označujeme též za období čáranic.
- Nepochopený realismus – zde ještě nedochází k syntéze, tedy k propojení částí v celek. Období, kde se nejčastěji kreslený motiv postavy objevuje ve formě hlavonožce.
- Intelektuální realismus – období, jež je považováno za základní, dítě graficky znázorňuje věci bez ohledu na zrakovou perspektivu. Kreslí psa, který právě snědl kost. Ví, že kost skončila v břiše a do oblasti břicha ji nakreslí i přesto, že ji ve skutečnosti vidět nemůžeme.
- Zrakový realismus – mezi osmým až devátým rokem můžeme v dětské kresbě pozorovat, že v kresbě mizí znaky intelektuálního realismu. Dítě se snaží graficky zobrazovat to, co skutečně vidí. Příkladem za vše mohou být postavy z profilu, které mají nakreslené pouze jedno oko. Dítě si také uvědomuje rozložení předmětů v prostoru. Stromy v dálce nakreslí menší než postavu v popředí.

Na Laquetově studii staví i mnoho jiných. Na příklad Marie Vágnerová (2006) ve své knize také uvádí, že smysl kresby má neverbální symbolickou funkci. Dítě se snaží realitu zobrazit tak, jak ji samo vnímá, nikoli tak, jak ji vidí. Kresba podle ní prochází těmito fázemi:

- *Presymbolická, senzomotorická fáze* – Dítě čmárá, protože je to zábavné.
- *Fáze přechodu na symbolickou úroveň* – Dítě čmárá, protože přišlo na to, že tímto způsobem může zobrazit realitu. Svě výtvořij pojmenovává na základě typického a výrazného znaku.

- *Fáze primárního symbolického vyjádření.* - Dítě stále čmárá, ale jeho výtvořiny nabývají určitých symbolů, objevují se hlavonožci; dítě kreslí to, co o zobrazovaném ví.

Mezi další, kteří charakterizují dětskou kresbu patří Maria Fürst (1997). Ta ji rozděluje na čtyři stádia. První je fáze čmáraní a zanechávání stop. Období věku dítěte od jednoho a půl roku do dvou let je dobou, kdy dítě začíná kreslit, protože přišlo na to, že zanechává nějakou stopu. Rozvíjí se jemná motorika a dítě zobrazuje to k čemu má nějaký blízký vztah. Na toto období navazuje symbolické stádium, kdy dítě začíná využívat určitých prvků a symbolů, ze kterých později vychází. Nejčastějším symbolem je tzv. „hlavonožec“, postava složená z hlavy rukou a nohou. Je zde absence těla. Dalším stádiem je naivní realismus, který pokrývá období zhruba od pátého do osmého roku dítěte. Dítě graficky zobrazuje to, co o předmětu ví. V následujícím období, vizuálním realismu, už dítě nakreslí to, co skutečně vidí. Perspektiva, proporce a míra už je dětem v jedenácti letech blízká.

Cyril Burt rozděluje vývojová stádia dětské kresby obdobným způsobem. Prvním obdobím je stádium čárání (věk 2-5 let). Ve čtyřech letech navazuje období linií, kdy nejčastějším motivem bývá lidská postava nakreslená pomocí hlavonožce. Mezi pátým až šestým rokem jde o popisný symbolismus, kdy dítě zachovává určité schéma. V mladším školním věku, mezi sedmým až osmým rokem dítě upřednostňuje zobrazování věcí tak, jak o nich smýšlí. Kreslit věci tak, jak skutečně jsou začíná až v období vizuálního realismu. Ten nastupuje ve věku mezi devíti až deseti lety. Většina dělení vývoje kresby zde končí. Burt ale pokračuje obdobím potlačení (11-13 let), kdy dítě ztrácí zájem o kresbu, protože upřednostňuje spíše mluvený projev. Motiv postavy už se objevuje jen minimálně. Posledním stádiem je umělecké oživení, kdy je dítě v raném období dospívání a jeho kresby se mění v umělecká díla. Kresby mají příběh, jsou pozorovatelné změny mezi kresbou dívčí a chlapeckou. Mnoho dětí se do tohoto stádia ani nedostane, neboť období potlačení je převládající. (Read, 1967).

Posledním uvedeným autorem, který také vymezil kresebný vývoj je Rosaline Davido (2001). Kresebný vývoj je charakterizován těmito fázemi – skvrny, čmáranice, čárání, hlavonožci a univerzální postavy, vizuální realismus. První tři fáze bychom popsali stejně jako u výše zmíněných – dítě zanechává stopy a tím objevuje smysl v

kreslení, výsledkem prvních pokusů jsou čáry a čmáranice, kterým dítě dává smysl tehdy, když je pojmenuje. Čmáranice přechází v hlavonožce a univerzální postavu – hlavonožec je postava člověka s absencí těla, může ale symbolizovat např. psa. Smysl kresbě dává vždy dítě. S postupujícím věkem přibývá i na detailech, jako jsou oči, uši, ústa. Zároveň je postava umisťována do nějakého prostředí, které je pro ni typické a dítěti dobře známé - zahrada, dům, strom, školka apod..

V období hlavonožců můžeme říct, že dítě do kresby zapojuje i intelekt. „Několik studií dává za pravdu Luquetovu tvrzení, že detailů na postavě přibývá s růstem mentální úrovně. Různé způsoby zobrazení postavy, podle nichž lze hodnotit inteligenci dítěte, poskytují také důležitou informaci o tom, jak dítě vnímá vlastní tělo“ (Davido, 2001, s. 24).

Dítě je schopno nakreslit oblečenou postavu kolem pátého až šestého roku. Doba, kdy se hlavonožci začínají zdokonalovat, můžeme hovořit o jakémsi „zlatém věku dětské kresby“. Hlava i trup jsou kresleny jako samostatná kolečka. Dítě už má zájem znázorňovat i pohlaví – tatínek má vousy, krátké vlasy; maminka s dlouhými vlasy, šaty, náušnicemi. Snaha je i o znázornění detailů jako jsou brýle, knoflíky či mašličky. Můžeme tedy mluvit o dvourozměrné lineární kresbě (Davido, 2001).

Předškolní věk je obdobím, kdy se dětská kresba začíná podobat skutečnosti, ale je hodně ovlivněna fantazií dítěte. To se snaží zachytit maximum detailů a je tedy zapojen i intelekt – intelektuální realismus. Důležité věci jsou nakresleny v popředí. Avšak věci, které se nacházejí blíže spodnímu okraji jsou kresleny menší než ty, které se nacházejí dál. Chybí domu přední stěna? Jde o transparentnost – dítě nebere v potaz, že je věc schovaná – liška nese zajíce v pytli, který je vidět skrz. Nevejde se na zem další postava? Pomůže si otočením papíru. (Uždil, Šašinková, 1980).

V poslední fázi, kterou Davido (2001) zmiňuje, dochází k využívání modelů a kresba podle fantazie jde stranou. Dítě kreslí to, co skutečně vnímá a jde o tzv. vizuální realismus. Toto období je považováno za vrcholné. Dítě je schopno zakreslit postavu do prostoru, postava z profilu je též nakreslená bez chyb. Věkové rozpětí 7-12 let není zákonitě platné, neboť je podmíněno mnoha faktory, například mentální úrovní, sociálním a kulturním prostředím a emoční zralostí.

U každého pohlaví jsou upřednostňovány jiné motivy. Děvčata kreslí nejčastěji princezny, květiny, zajímají se o detaily. Naopak chlapci se věnují kresbě strojů, aut, zbraní, robotů a snaží se je co nejdokonaleji vyobrazit. Nejčastějšími motivy pro kresbu jsou námořníci, kovbojové, policisté, vojáci či princezny a to proto, že děti těmito postavami znázorňují své zájmy, touhy či přání, ale také starosti a obavy. Proto mnoho psychologů dokáže na základě rozboru dětské kresby pochopit složitost nejen dětské duše. (Davido, 2001).

V poslední době vítězí nad obyčejným papírem a pastelkami tablety a počítače. Kresba je dětem v domácím prostředí nicneříkající, nezáživná a spíše obtěžující. Děti se stávají brzy dospělými, jsou více kritické nejen k sobě, ale i k okolí a zájem o kresbu uvádá (Pavlas, Vašutová, 1999).

1.2 KRITÉRIA PRO ANALÝZU DĚTSKÉ KRESBY

Vzhledem k tomu, že každé dítě by si mělo projít všemi vývojovými stádii, lze tedy vyhodnotit, co je neobvyklé nebo co neodpovídá danému vývojovému stupni. Taková vyhodnocení pak napomáhají psychologům k určování diagnózy. Nejinak je tomu i s vývojem kresby. Tak, jako se objevují odlišnosti ve vývoji například motoriky, objevují se rozdíly i ve výtvarném projevu a zájmu o něj. Tento vývoj a úroveň dětské kresby ovlivňují i jisté faktory, které zmiňují Bednářová a Šmardová (2006) ve své knize:

- mentální vyspělost dítěte
- motorika – souhra oko-ruka
- zrakové vnímání - schopnost analýzy, vidět detaily, odlišnosti
- paměť, pozornost, schopnost představivosti a reprodukce – dobrá pozornost je podmíněna vnímáním a všímáním si
- stimulace a vliv okolí

Všechny tyto faktory působí na dětskou kresbu a poté se projevují například ve výběru barev (introverti upřednostňují nevýrazné, základní barvy naopak extroverti volí pestřejší a živé tóny), zda jsou čáry silnější (agresivnost) nebo sotva viditelné (plachost), jaký rozměr mají postavy v poměru velikosti papíru, apod.

Jak už bylo jednou zmíněno, dítě do kresby nevědomky promítá samo sebe. Dětská výtvarná činnost není ničím nahodilá a je úzce svázána s celkem duševního života dítěte. Dítě zobrazuje osoby a předměty, které mají trvalý, neměnný a obecný význam. Nejčastějšími náměty tedy bývají člověk, dům, auto, strom. (Uždil, 1980).

Nelze ale přikládat každému prvku přesný význam. Každý prvek musíme vložit do kontextu a na základě toho pak můžeme určovat nějaké závěry. Jestliže jedinec nakreslí dům v plamenech, neznamená to, že je kresba něčím špatným a dítě má nějaký problém. Kresbě mohlo předcházet zhlédnutí filmu o záchraně rodiny z hořícího domu a to v dítěti zanechalo silný zážitek (Davido, 2001).

Proto nelze určit závěr bez znalosti všech kontextů a okolností a je také velmi důležité, aby bylo ověřeno, že dítě dobře vidí a slyší. I přes to, že každé dítě se vyvíjí odlišnou rychlostí, nakonec všechna vývojová stádia absolvuje.

2 VÝVOJ MOTORIKY DÍTĚTE

Pohybové schopnosti a jejich základy jsou patrné již v prenatálním období, kdy mají reflexivní charakter. Motorika člověka zahrnuje veškeré pohybové předpoklady, vývoj a pohybovou funkci. Výsledkem cílevědomého procesu, který je řízen centrální nervovou soustavou ve vzájemné spolupráci s člověkem a okolním světem je motorická činnost. Motorické schopnosti jsou vzájemně spjaté s řečí a vzájemně se tedy ovlivňují. Jestliže pohybový vývoj postupuje správně, předpokládá se, že vývoj řeči nastoupí v náležitém období. Podpora hybnosti celého těla (hrubá motorika), hybnosti ruky (jemná motorika) a řečových schopností je podstatou pro správný vývoj dětí.

Celkový rozvoj malých dětí je ruku v ruce s pohybovým vývojem. Díky pohybu dítě získává nové zkušenosti a poznatky a postupně toho pak využívá k dosažení cíle. Když cíle dosáhne, touží po jeho poznání. Zároveň ale platí, že potřeba poznání rozvíjí pohyb. Mozkové struktury dozrávají určitou rychlostí a to je důvodem, proč jsou i motorické systémy rozvíjeny odlišným tempem. *Jejich rozvoj je různým způsobem stimulován vnějším prostředím, především zajímavými podněty, které dovedou upoutat pozornost a které dítěti zprostředkuje matka“ (Vágnerová, 2012, s. 79).*

Všechny děti jsou zvědavé, čímž si samy vytváří předpoklad pro správný vývoj motoriky. Následkem potlačení dětské zvědavosti je špatný vývoj pohybových dovedností a může dojít i k opoždění v jednotlivých fázích vývoje. Je tedy velmi důležité, aby děti byly stimulovány k pohybu a měly kolem sebe dostatek podnětů. Tato stimulace nejčastěji probíhá v mateřských školách pod dohledem učitelů, kteří na to mají vydělání. Ale rodiče jsou dalšími, kdo by měl své dítě správně stimulovat.

U předškolních dětí můžeme pozorovat největší zdokonalení v motorických dovednostech – pohybové koordinace. Dítě je schopno plně sebeobsluhy. Zvládá si samo zavázat tkaničky, obléknout se, zapínat knoflíky a zip, s přehledem by si mělo samo zvládnout uklidit pokoj a bez problémů dodržuje i hygienu. Děti předškolního věku touží po aktivitách a my tuto aktivitu můžeme plně využít při osvojování mnoha důležitých návyků, které korespondují s výukou a školní praxí (Kňourková, 1986).

Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) nejsou změny, které se dále vyskytují, tak patrné, avšak jedince ovlivňují do budoucna jak ve společnosti, tak v soběstačnosti.

Motorika se tedy stále zdokonaluje, zlepšuje pohybovou koordinaci, hbitost a ladnost pohybů.

2.1 HRUBÁ MOTORIKA

Hrubá motorika zahrnuje dvě hlavní a velmi důležité pohybové funkce – lokomoční (pohybová) a posturální (polohová). Tyto funkce jsou zajištěny velkou skupinou svalů, díky kterým je člověk schopen chůze, běhu, jízdy na kole, apod.

Každá etapa vývoje hrubé motoriky má své znaky, kterými se řídí i dětský lékař. V případě, že se dítě určitým způsobem odchyluje od těchto znaků, je nutné zvýšit pozornost. Rychlost je ale u každého dítěte individuální (Pařízek, Honzík, 2015).

Už v prvních týdnech můžeme pozorovat velké pokroky v hybnosti malých kojenců – od zvedání hlavičky, přetáčení, „pasení koníčků“ apod. Nicméně ve třech letech už by mělo být dítě schopno samostatné chůze a pohybu téměř jako dospělý jedinec. Chůze ze a do schodů je též bez problémů – dítě střídá nohy a neoptřebuje se nutně držet zábradlí. Předškolák, ve věku od pěti do šesti let, už své pohyby ovládá, je si jistý a pohyby nepůsobí tak těžkopádně. Mezi aktivity, které by neměly být tak obtížné jsou např. Skok přes švihadlo, chytnout letící míč (z menší vzdálenosti), naučit se kotrmelec. Dítě je připravené a schopno nastoupit do povinné školní docházky. Školní období začíná sedmým rokem. Dítě si své pohybové dovednosti osvojilo a již se v nich může jen zdokonalovat (např. běh, skok, jízda na kole, plavání, ...) (Šulová, 2004; Langmeier, Krejčířová, 2006).

2.2 JEMNÁ MOTORIKA

„Novorozenec přichází na svět s několika nepodmíněnými reflexy, které se musí odnaučit předtím, než začne získávat manuální dovednosti. Novorozenec má například tak vyvinutý uchopovací reflex, že dokáže udržet sám sebe. Tento reflex musí zmizet před tím, než dítě vědomě uchopí a podrží nějaký předmět v ruce.“ (Stoppard, 1992)

Jemnou motoriku můžeme nazývat motorikou manipulační, neboť bývá definována jako schopnost manipulovat s drobnými předměty. (Vyskotová, Macháčková, 2013)

Jemná motorika pomáhá člověku předměty uchopit a poznávat je přímo, zblízka. Jde tedy o pohyby ruky a prstů při manipulaci – uchopování a pouštění. Tyto pohyby

jsou schopny se rychle zdokonalovat, avšak záměrné a přesné upuštění předmětu bývá velmi složité.

Rozvoj jemné motoriky je také charakterizován vývojem úchopu. Již novorozenci jsou schopni tzv. uchopovacího reflexu (palmární – dlaňový). Mezi 2. až 4. měsícem jde o nahodilé uchopování předmětů, dítě povoluje pěstičky, postupně se snaží natáhnout po hračce. Ve čtvrtém měsíci mluvíme o dlaňovém úchopu. V průběhu pátého měsíce dítě používá při uchopení palec. Ten se ale do opozice dostává až v průběhu šestého až sedmého měsíce a dítě si tedy začíná samo uchopovat hračky a více se tak zajímat o předměty kolem sebe. Během devátého měsíce se objevuje úchop pinzetový (klíšťkový). V 18. měsíci pro dítě není problém napít se samo z hrnku či postavit věž z kostek. Kolem dvou let umí dítě uchopit tužku mezi prsty, samo se nají, umí řadit kostky jak vodorovně, tak svisle. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Rozvoj jemné motoriky se vztahuje k vývoji grafomotoriky a kresby. Od bezděčného čmárání nejen po papíře (stěny, podlaha) dítě kontinuálně přechází k tomu, že je schopno napodobování základních tvarů a kresby lidské postavy (Šulová, 2004).

I Kňourková (1986) ve své knize uvádí, že se celková pohyblivost a motorická obratnost kloubí s koordinací a jemnou motorikou ruky. Langmeier a Krejčířová (2006) píší, že tříleté děti by měly být schopny samy nebo podle předlohy napodobovat různé čáry různými směry. V pozdější době by nemělo být obtížné zvládnout nakreslit základní geometrické tvary – čtverec, trojúhelník... Současně s tím by mělo být dítě schopno přenést do své kresby své pocity a představy.

V období zhruba kolem čtvrtého až pátého roku by se měla projevovat laterálnita ruky – upřednostňování vedoucí ruky. V pěti až sedmi letech by mělo být dítě schopno správného úchopu při kreslení i psaní (Loose, Piekert, Diener, 2001).

V předškolním období, kdy u dětí probíhá vývoj kostí – kostnatění (osifikace), se také rozvíjí jemná motorika. V tomto stádiu bychom měli podporovat děti v hraní si s různými materiály – s plastelínou, kamínky, pískem, látkou, apod. Tyto tvary a materiály dítě poznává a zkoumá. (Šulová, 2004).

Vývoj probíhá kontinuálně a všechny osvojené schopnosti jsou rozvíjeny a vyvíjeny v důsledku získávání nových zkušeností a dovedností. Další tah může

pokračovat až tehdy, jsou-li zajištěny předchozí kroky. Důležitým krokem je pochopení okolí a orientace v něm. Dítě musí vše ohmatat, všechny předměty uchopit a poznat je všemi smyslovými orgány – vše osahat, poslechnout, vidět, cítit. Pokud tedy chceme, aby dítě bylo schopno nakreslit čtverec, musí si ho umět představit ve svých myšlenkách. To ale půjde velmi špatně, pokud žádný čtverec dítě nikdy před tím nevidělo a nemohlo si jej osahat (Loose, Piekert, Diener, 2001).

3 DÍTĚ A RODINA

Jedním z neodmyslitelných prvků celé společnosti vždy byla, je a bude rodina. Rodina jako taková byla přítomna již v dobách, kdy se na světě objevovali první lidé. *„Rodinu charakterizuje vzájemné sdílení životního času a životního prostoru vychovatelů a dítěte. Je předpokladem pro učení a vzdělávání, které bychom mohli označit jako „školu života“, tj. učení nápodobou, učení identifikací, učení přitažlivými vzory, společnou činností, soužitím. Vychovatelé v rodině roli otce a matky zpravidla nehrají, ale tuto roli tují – jsou v ní. Sdílení je konkrétně naplněný čas a konkrétně naplněný prostor“* (Matějček, 1992, s. 31).

Když se řekne rodina, každý si vybaví muže a ženu, kteří spolu žijí v nějakém partnerském vztahu a společně pečují o minimálně jedno dítě. Ovšem rodinu jako takovou tvoří především její vztahy, protože v dnešní době se můžeme setkat s mnoha alternativami rodin. Například Zdeněk Matějček ji definuje takto: *„Rodina je základní sociální skupinou, je spojena výlučností svých vztahů, soužitím, sdílením přítomnosti, společné aktivity, ale i očekáváním a plánováním společné budoucnosti“* (Vágnerová, 2012, s. 18).

Klíčovým posláním rodiny je zajištění bezpečného prostředí pro všechny její členy, především pro výchovu potomků. Rodina je pro dítě tím nejpodstatnějším; je pro ně vším, celým světem. Úlohou rodičů je tedy zajistit dětem nejen bezpečné prostředí, ale především prostředí, které je bude správně motivovat a ovlivňovat pro jejich vzdělání. Rodič se s příchodem svého dítěte na svět stává jakýmsi učitelem, který své dítě provází životem.

Rodina je prostředí, do kterého se dítě narodí, které si nevybírání, vyrůstá v něm a žije. Prvními dospělými, se kterými se setkává a považuje je za vzor, jsou jeho rodiče – otec a matka. Může se stát. Že dětem zkomplikuje všestranný rozvoj a socializaci (začlenění do společnosti) fakt, že rodiče nejsou náležitě začleněni do společnosti, neplní své povinnosti a neposkytují dítěti dostatečně vyvážené zázemí. Je to ale místo, které dítě ovlivňuje a má na něj neuvěřitelný vliv ze všech stran. Všechny emoce a problémy jsou napojeny na rodinu. Mohou být jejich původcem, ale také mohou být a hlavně měly by být jakousi ochrannou náručí před okolním „zlým“ světem. Rodina by měla vytvořit zázemí a bezpečné útočiště pro dítě (Čermáková, 1997).

Rodina napomáhá získávat znalosti a zkušenosti z prostředí mezilidských vztahů. Kromě biologické dědičnosti, která prostřednictvím genetických informací přenáší zejména fyzické znaky z jedné generace na druhou, můžeme mluvit i o dědičnosti sociální. S tímto pojmem je spojeno jméno našeho významného sociologa I. A. Bláhy. Jedinec žijící v určité skupině, tzn. dítě vyrůstající v rodině přejímá i neúmyslně různé modely chování. Všechny tyto osvojené zvyky, názory, postoje a rituály ovšem nemusí být žádoucí (Bláha, 1927).

Georges Cognet (2013, s. 12) ve své knize uvádí: „Pro rozvoj grafické tvorby u dítěte je tedy nezbytné okolí; své zdroje, sílu a charakteristické rysy pak tato tvorba čerpá z duševní intimity, fantazie i utrpení, které se někdy prolínají.“ Je tedy jasné, že na kresbu má velký vliv i prostředí, ve kterém se dítě nachází.

3.1 SOUKROMÝ OSOBNÍ PROSTOR DÍTĚTE

Každý člověk, který touží po založení rodiny, by svým způsobem měl znát základy vývojové psychologie nebo sociologie. Měl by mít povědomí o potřebách dítěte v jednotlivých fázích vývoje, o jejich změnách. Už o novorozenci můžeme mluvit jako o osobnosti, která potřebuje mít nějaký svůj prostor, ve kterém se bude cítit spokojeně, bezpečně a bude prospívat.

Na osobní prostor lze pohlížet několika způsoby. Můžeme jej nazývat zónou nebo oblastí, kterou vlastní každý člověk, každá skupina např. rodina, ale také jednotlivec, v tomto případě dítě. Osobní prostor lze také charakterizovat pojmem soukromí, který vysvětluje ve svém slovníku Oldřich Matoušek : *„Potřeba a právo každého člověka chránit si vlastní území, vlastní čas, vlastní tělo, vlastní prožitky, informace o sobě apod. před zveřejňováním (zpřístupňováním) a před zneužíváním“ (Matoušek, s. 208).*

V tomto případě je prostor myšlen především jako místo, zázemí, kde jde o něco hmatatelného. Tento prostor je zajišťován rodiči.

Rodina je základ, který vytváří dítěti nějaké prostředí – prostor, ve kterém se dítě seberealizuje, vytváří své hodnoty, vyvíjí své schopnosti a dovednosti. Místo, ve kterém se vnitřně socializuje, utváří si vnitřní pojetí o sobě samém – sebepojetí. Hartl a Hartlová (2000, s. 524) obecně definují pojem sebepojetí takto: *„Sebepojetí je představa o sobě, to jak jedinec vidí sám sebe, je zde zdůrazněna poznávací složka a má*

hodnotící a popisnou dimenzi.“ Je tedy velmi důležité, aby každé dítě mělo své vlastní zázemí, svůj pokoj nebo alespoň část místnosti, ve které se bude seberealizovat. Sebepojetí je totiž důležitá část socializace.

Výchova a přístup rodičů mají na sebepojetí dítěte také obrovský vliv. Důležitá je emoční stabilita a to především u matky. Protože největším psychickým vývojem prochází dítě v předškolním věku, tzn. období 3 – 6 let, je velmi důležité, aby rodiče dbali na vybudování silné, samostatné a sebevědomé osobnosti, která bude mít zájem o objevování a zkoušení nových věcí (Šulová, 2004).

Dalším podstatným bodem pro dítě jsou vyjasněné vztahy, srozumitelně a jednoduše formulované úkoly a pocit vlastnictví soukromého prostoru. Není ani tak důležité, jak bude tento prostor rozsáhlý, podstatné je, že si ho dítě přizpůsobí k obrazu svému. Bude zde mít své oblíbené předměty. Pokud dítě spoluvlastní pokoj se sourozenci nebo s rodiči, i zde je možné ohraničit nějaký prostor např. zástěnou či závěsem, kde bude mít dítě svůj psací stůl. U malých dětí můžeme pozorovat, jak si svůj ohraničený prostor chrání, mají pocit nějakého vlastnictví. S tímto pocitem přichází i jiné, jako například zodpovědnost nebo respekt (Rigon, 2002).

3.2 DĚTSKÝ POKOJ

Dětský pokoj bývá nejčastěji jako jedna místnost v bytě či domě, která je obydlena jedním nebo více dětmi. Tento prostor dítě využívá po celou dobu svého vývoje nejen jako hernu, ložnici, odpočinkovou místnost, ale také jako prostor, ve kterém by se mělo věnovat učení.

Vyvíjející se a rostoucí dítě, vyžaduje kromě správné výchovy a režimu také vhodný prostor, kde bude vyrůstat. Mnoho dětí má sice krásně zařízený dětský pokoj plný barev a nejmodernějšího nábytku. Některé tyto pokoje ale postrádají svou funkčnost. Ve většině případech v nich chybí prostor pro hry a zájmové činnosti. Dětskému pokoji se co do vybavování vhodným nábytkem a předměty nevěnuje taková pozornost jako například obývacímu pokoji. Většina lidí dětský pokoj považuje za místnost, kam se ukládají hračky, dětské prádlo, je zde místo pro postel. Mnohdy ale chybí psací stůl, prostor, ve kterém si dítě může hrát nebo kam si může pozvat své kamarády. Některé děti pokoj sdílí se svými sourozenci, jiné nemají dokonce ani tu možnost vlastnit dětský pokoj (Kanická, Holouš, 2011).

Tak jako je rozdělen celý byt či dům na několik místností, je nutné rozdělit i jednotlivé místnosti, v tomto případě dětský pokoj, na jednotlivé prostory, které budou mít odlišné funkce a budou rozvíjet osobnost dítěte. Po rozdělení by měly vzniknout prostory s funkcí například pro spánek, ukládání oblečení, hraní, vzdělávání, odpočinek apod. Vhodné rozdělení a dostatek místa přispívají k lepšímu rozvoji sebevědomí, kreativity, ale také k rozvoji osobnosti a schopnostem dítěte (Kanická, 2008).

Měli bychom také respektovat fakt, že tento prostor byl vyhrazen dětem a i jim by mělo být poskytnuto nějaké soukromí, ať už zde bude uskutečňovat jakoukoliv činnost (spánek, hraní si, učení). V dítěti tím evokujeme pocit, že má svůj vlastní pokoj, ve kterém se bude věnovat těm věcem, které samo uzná za vhodné. Zároveň tím ale dítě učíme ctít soukromí i ostatních – nejen zbytku rodiny, ale také svých kamarádů, vrstevníků a ostatních. Hála ve své knize dodává: *„Dětský pokoj by měl však být nejen privátním královstvím dětí, ale především bezpečným a funkčním místem, kde se budou děti cítit dobře“* (Hála, 2009, s. 66).

Opět se dostáváme k tomu, že dětský pokoj by měl být nejen bezpečný a dítě by se v něm mělo cítit dobře, ale je také důležitá jeho funkčnost. Funkčnost pokoje by se měla měnit společně s vývojem dítěte, neboť v každém vývojovém období dítě potřebuje něco jiného. Co se nábytku týče, ten se mění s věkem a velikostí dítěte. Jiný nábytek bude vyžadovat kojeneček a jiný nábytek dítě školního věku. Tak jako tomu bylo s nábytkem, je tomu i s předměty či hračkami, které jsou dítěti v každém věku jinak blízké. Předškolák si jistě nebude chtít hrát s chřastítkem a naopak kojenci nebude blízká nějaká stavebnice.

4 DĚTSKÝ POKOJ JAKO OSOBNÍ PROSTOR

Prostor, v němž se člověk nachází, prokazatelně působí na naši psychiku a ovlivňuje naše aktuální pocity. Je tedy důležité, aby rodiče přizpůsobili místnost, ve které dítě bude trávit mnoho času doma tak, že se v něm bude cítit dítě nejen bezpečně, ale především příjemně. S dětským pokojem souvisí i umístění vhodného nábytku a dalších předmětů, které mohou pomoci dítěti s rozvojem jejich schopností a dovedností. Není podstatné, aby dítě kolem sebe mělo spoustu hraček, neboť ne se všemi si bude vždy skutečně hrát. Lepší je volit méně, ale za to takové, které rozvíjí dětské schopnosti.

Psychologové prokázali, že aktivity, které dítě vykonává v prostoru, jenž obývá, jsou závislé na jeho velikosti. Jedním z nejzákladnějších hledisek socializace dítěte je vhodný prostor a možnost v něm neustále bádát a objevovat. Pokud tento prostor umožňuje mnoho příležitostí pro jakoukoliv činnost, mění se tento prostor v jakousi domácí třídu, učebnu. Vybavení dětského pokoje by mělo dítě stimulovat k samostatnému jednání, nějaké činnosti ve vlastním prostoru. Tento prostor podporuje vytváření odpovědnosti, sebejistoty, úcty a tolerance (Kittrichová, Dlabal, 1977, s. 100).

Další významný podíl na vývoji vnímání dítěte má nejen vizuální stránka prostoru (využití barvy), ale také použitý materiál, který rozvíjí haptiku dítěte. Pocit pohody, tepla a klidu navodí použití dřeva a textilu. Naopak kameny, kov a sklo evokují pocit chladu. Vše je ovlivněno ale použitím, moderností, ale také cenou (Brunecký, Švancara, 1995, s. 35).

To, že barvy ovlivňují naši psychiku je zjevné. Některé vzbuzují v člověku radost a klid, jiné naopak chlad nebo dokonce vzrušení. Při výběru barev interiéru rozhoduje většinou naše preference, vkus nebo móda. U malých dětí, které ještě neumějí mluvit, o preferenci barev mluvit nelze, protože dětský pokoj jim zařizují rodiče. Pokud zvolí vhodnou kombinaci barev, mohou tím podněcovat jejich kreativitu a stimulovat aktivitu. Dítě se neseznamuje s barvami najednou, ale postupně, každé barvě přikládá určitý symbol, který je mu znám či ke kterému má nějaký vztah (žlutá – sluníčková, červená – pusinková/srdíčková). Proto bychom měli zohledňovat, jak dítě bude barvu poznávat. V období kolem tří let je dítě schopno pojmenovat čtyři základní barvy – červenou, žlutou, modrou a zelenou. Při volbě barvy do prostoru, který bude dítě

obývat, nemusíme být omezeni pouze stěnami. Můžeme využít i barevnost nábytku a doplňků či dekorací.

Další podstatnou věcí, která je nezbytná v každém prostoru, je denní světlo. Přítomnost a dostatek přirozeného světla také ovlivňuje psychiku člověka. Důležité je světlo především v části, kde má dítě umístěn stůl nebo v místech, kde se věnuje čtení, psaní, kreslení. Ostatně umístění všech předmětů a jejich vzájemná souhra ovlivňují celkové vnímání prostoru (Brunecký, Švancara, 1995, s. 45).

Způsob života dospělého člověka je odlišný od způsobu života dítěte. Proto je nezbytné, aby děti měly možnost vlastnit svůj pokoj, neboť v něm si mohou žít po svém, podle svých pravidel. Jak už bylo zmíněno, pokoj se stává dítěti jakousi učebnou. Také Bruner a Švancara jsou ve své knize stejného názoru a tuto myšlenku přenášejí na celý byt: „Mimořádný význam bydlení pro vývoj dítěte dokazují studie vývojové psychologie, ze kterých vyplývá, že byt je pro malé děti primární učebnou, ve které se při zacházení s předměty okolního prostoru vyvíjí rozhodující psychologické funkce“ (Brunecký, Švancara, 1995, s. 155).

Zařizování dětského pokoje rozhodně není lehká a hlavně levná záležitost. Ne vždy si také rodiče mohou dovolit vlastní pokoj pro dítě, natož kvalitní a funkční nábytek odpovídající vývojovému stupni dítěte. Dítě se vyvíjí a s tím se mění i jeho potřeby a zájmy. Je tedy dobré počítat s tímto faktem i do budoucna. Rodiče by měli při zařizování dětského pokoje také vyslechnout přání svých dětí, neboť to budou oni, kdo bude tento prostor obývat.

V každé etapě vývoje dítě potřebuje něco jiného. S tím, jak rychle se vyvíjí jeho motorika, schopnosti i dovednosti, je potřeba přizpůsobit místnost, kterou dítě obývá nikoliv přizpůsobovat dítě místnosti. Tato místnost a především předměty v ní musí být upraveny a vybírány tak, aby dál mohly dítě rozvíjet.

Pro malého kojence není nutné zařizovat celý pokoj, neboť toto je závislý na přítomnosti matky. Vystačí si pouze s postýlkou a místem, kde ho rodič přebalí a vykoupe. V době, kdy je dítě schopno přetočit se a začíná postupně lézt a zkoumat své okolí, jeho vymezeným prostorem bývá ohrádka, kde má své hračky.

U batolat tomu není jinak. Jsou živější, ale jejich „svět“ je ze začátku omezen na prostor, který bychom mohli vymezit horizontálně, a to do výšky našich kolen. Je to

období, kdy se dítě naučí chodit, získá lepší koordinaci svých pohybů, lépe manipuluje s předměty a z hraní se stává nevědomé učení. Do jednoho roku je dítě stále svým způsobem „roztěkané“ a nevydrží na jednom místě. Postupně, se ale uklidňuje a brzy si dokáže soustředěně hrát. Důležité je zaměstnávat od samého začátku dítěti ruce.

„Hry pro ručičky mají za úkol rozcvičit, uvolnit a zkoordinovat úchop ruky a pouštění předmětu, klíčový úchop drobných až miniaturních věcí. Dále uvolnit zápěstí a podpořit jeho šroubovitý pohyb, odlehčit předloktí a uvolnit ramena“ (Lazzari, 2013, s. 165).

Ve dvou letech by dítě mělo mít možnost vlastnit svůj první stolek nebo mít možnost si u nějakého hrát, neboť tento prostor se stává místem, kde se dítě nevědomky učí. Nejprve s rodiči, ale postupně samo.

„I malé děti by měly mít v pokoji stůl, na kterém si mohou malovat, hrát a tvořit. Zcela postačí malý stolek ... “ (Kanická, 2011, s. 129).

V době, kdy dítě nastoupí na základní školu, mění se hrací stolek v psací stůl, kde si dítě již nehraje, ale plní si své povinnosti. V některých rodinách se můžeme setkat i s absencí psacího stolu v dětském pokoji (nebo v pokoji, který je sdílen s dítětem). Dítě je pak omezeno na jídelní stůl či konferenční stolek. Pro dítě je tato možnost dostačující, avšak ne vyhovující. Dítě by mělo vlastnit svůj stůl, na kterém bude mít možnost opravdu kdykoliv pracovat, mít zde rozložené věci a mít je tak k dispozici.

Jak bylo zmíněno výše, je důležité, aby byla zajištěna funkčnost dětského pokoje. Dítě zde netráví pouze noci, ale musí a také chce zde trávit spoustu času i přes den. Dospělému člověku je přizpůsoben celý byt či dům, dítěti se musí přizpůsobit jedna místnost – musí zde spát, hrát si, učit se, mít zde úložný prostor pro své věci, musí zde odpočívat a také si sem pozvat kamarády. Proto je nutné prostor umět rozvrhnout tak, aby zde dítě mohlo fungovat ve všech směrech. Pokoj je možné rozdělit na několik pomyslných území, které by měly být přizpůsobeny nejen pohlaví a věku dítěte, ale především jeho vývoji a zájmům. Tato území můžeme rozdělit na jakousi klidovou zónu (zde bude dítě odpočívat a spát), prostor pro úklid oblečení a hraček a jiných předmětů, hrací zónu (zde se dítě věnuje hře a jiným oblíbeným činnostem) a v neposlední řadě pracovní zónu.

Pro tuto práci je podstatná především pracovní zóna. Pod tímto pojmem si představíme místo, kde si dítě plní své školní povinnosti, věnuje se nějaké práci. Proto také bývá nejčastěji zřizována až v průběhu školních let. Nicméně bývá přítomna už dříve, kdy zde dítě rozvíjí své schopnosti a dovednosti formou hry – většinou si v tomto místě modeluje a hlavně kreslí. Ačkoliv ve své knize Hála (2009, s.67) píše především o velikosti pracovní plochy, zmiňuje také jednu podstatnou věc: *„Dítě potřebuje kreslit a malovat, a to i na větší formáty, nežli je obvyklý kancelářský formát A4.“* Je tedy důležité, aby dítě mělo dostatečně velký stůl. Také Kanická (2011, s. 120) se zmiňuje o pracovní zóně a stolu: *„Pracovní zóna je tvořena stolem a židlí na dobře osvětleném místě. Zpočátku slouží ke hrám a kreslení, postupem času i k učení.“*

Je tedy velmi důležité, aby dítě mělo možnost vlastnit svůj stůl, neboť ho provází od útlého dětství. U stolu si dítě rozvíjí motoriku, rozvíjí se zde vývoj kresby, která je pak hojně využívána při zápisu do prvních tříd základních škol. Kresba, jež je využívána jako nástroj poznání osobnosti.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Teoretická část byla zaměřena na vývoj dětské kresby a vývoj motoriky. Dále bylo prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, vymezeno na soukromý osobní prostor, který byl rozebrán a definován. Z teoretické části by mohlo být vyvozeno, že prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, má obrovský vliv na vývoj dítěte, což úzce souvisí s vývojem motoriky, který je spjat s vývojem dětské kresby. I přes to, že dětskou kresbu ovlivňuje více či méně mnoho dalších faktorů, na základě teoretické části by mohlo platit tvrzení, že soukromý osobní prostor (jeden z mnoha vnějších faktorů) má vliv na vývoj dětské kresby.

Praktická část je zaměřena na analýzu výsledků kreseb postav žáků s odlišným soukromým osobním prostorem. Tato analýza výsledků výzkumného šetření má ukázat a prokázat, že jsou přítomny rozdíly v kresbě dětí, které mají či nemají svůj pokoj a vlastní svůj psací stůl. Svou roli hraje také věk dětí, neboť s věkem se kresba zlepšuje.

5.1 CÍL DIPLOMOVÉ PRÁCE

Cílem práce je poukázat na to, že prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, má velký vliv nejen na jeho celkový vývoj, ale také na vývoj dětské kresby. Dětská kresba je totiž využitelná jako diagnostický nástroj nejen pro psychology, ale také pro běžné učitele, kteří s dětmi denně musí pracovat. Kresba může pomoci k rozpoznání vývojového stupně či emočního stavu dítěte. I přes to, že učitel není psycholog, musí mít vystudované základní poznatky o psychologii a na základě těchto poznatků může pracovat i s dětskou kresbou. Po screeningu dětské kresby by i učitel měl být schopen rozpoznat vývojový stupeň či emoční stav dítěte, dále pak může na základě těchto poznatků šetrně rodičům doporučit, jak by mohli s dítětem doma pracovat.

Cílem samotného výzkumu je zjistit, zda se kresby dětí, které mají odlišný soukromý osobní prostor budou lišit. Dalším cílem je zároveň potvrdit, že kresby dětí, které nemají svůj pokoj či stůl, se sice vyvíjí a zlepšují, ale pomalejším tempem než kresby dětí, jež pokoj a především svůj vlastní stůl mají.

Další dílčí cíle:

- Zjistit, kolik dětí má/nemá vlastní pokoj.
- Zjistit, kolik dětí má/nemá vlastní psací stůl.

5.2 PŘEDPOKLADY VÝZKUMU

Prostředí, ve kterém se děti pohybují a především to, ve kterém vyrůstají, má vliv na celkový vývoj dítěte. Rodiče jsou odpovědni za to, jaké prostředí a zázemí svým dětem zajišťují. Dokladem tomu je i chování dětí, které je zřejmé na první pohled.

Pro práci bylo stanoveno několik předpokladů, které se také opírají o zkušenosti z praxe. Děti, jejichž kresby byly zkoumány, pocházejí z odlišných sociálních vrstev s odlišným způsobem života, odlišným náboženstvím či různou finanční zajištěností.

P1: Děti, které mají svůj vlastní pokoj a v něm psací stůl, mají kresbu odpovídající svému věku.

P2: Děti, které sdílí pokoj se sourozencem/sourozenci a mají vlastní stůl, mají kresbu odpovídající svému věku.

P3: Děti, které sdílí pokoj i stůl se sourozencem/sourozenci, nemají kresbu odpovídající svému věku.

P4: Děti, které nemají vlastní pokoj a ani stůl, nemají kresbu odpovídající svému věku.

5.3 METODIKA VÝZKUMNÉ PRÁCE

Praktická část je realizována na základě výzkumného šetření. Toto šetření je rozděleno do dvou částí. První výzkumnou metodou je dotazníkové šetření. V této fázi budou děti, které se výzkumu účastnily, rozděleny na základě vyplněných dotazníků do 4 skupin. V další fázi budou sledovány jednotlivé znaky kreseb lidské postavy, které děti kreslily v průběhu tří let. Bude se jednat o kvantitativní výzkum, jehož základem je popis zkoumané skutečnosti pomocí měřitelných znaků, s nimiž se pracuje až k závěru a vysvětlení. Výzkum se tedy skládá ze dvou hlavních částí – dotazníkové šetření a analýza dětských kreseb.

Dotazníková metoda šetření byla vybrána z toho důvodu, aby bylo možné zjistit, jaký soukromý osobní prostor děti vlastní. Na základě tohoto šetření je pak možné děti rozdělit do skupin a porovnávat tak kresby dětí.

Analýza kreseb se skládá z hodnocení přítomných znaků, které budou uvedeny níže. Tyto znaky vychází z Testu kresby lidské postavy, jež byl sestaven americkou profesorkou a psycholožkou Florence Goodenough. Autoři Šturma a Vágnerová tento

test přepracovali a redukovali počet sledovaných znaků na 35 položek. Tyto položky jsou rozděleny na základě dvou hledisek – obsahové a formální. Obsahové hledisko tvoří 15 položek, které zachycují kvalitu kresby a kvantum detailů. Formální hledisko je tvořeno zbytkem položek (20) a týká se zpracování (proporce, dvojdimenzionální provedení, symetrie, spojování, apod.). Pokud je daný znak přítomen a lze jej rozeznat, může být ohodnocen jedním bodem. Pokud se znak v kresbě nevyskytuje, nelze jej rozeznat, nemůže být ohodnocen. V případě, že dítě znak pojmenuje, lze bod udělit. Poloviční body nemohou být uznávány. Součtem bodů z obsahového hlediska je obsahový skór (O – skór) a součtem bodů z formálního hlediska je formální skór (F-skór). Součtem obou skórů je získán skór celkový (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Sledované znaky

Obsahové kritérium

1. Trup – jakékoliv dvojdimenzionální znázornění, hlava nesmí s tělem splývat, měla by být jakkoliv oddělena čarou
2. Krk – jakékoliv dvojdimenzionální znázornění, odlišení hlavy od těla
3. Ústa – jakékoliv jasné vyjádření
4. Nos – jakékoliv jasné vyjádření
5. Detaily očí I. - jakékoliv jasné znázornění obočí (čára nad okem) nebo řas (čárky vycházející z obrysu očí)
6. Detaily očí II. - znázornění panenky očí, není uznána jako tečka
7. Vlasy I. - jakékoliv vyjádření (čmáranice)
8. Vlasy II. - znázorněné vlasy by měly být lepší než čmáranice a nesmí prosvítat obrys hlavy
9. Paže – jakékoliv znázornění obou paží, samotné prsty nestačí
10. Prsty – jakýkoliv způsob vyjádření
11. Prsty – správný počet prstů
12. Chodidla nebo boty – jakýkoliv způsob provedení
13. Oděv I. - jakékoliv znázornění i začmárání trupu
14. Oděv II. - alespoň 2 součásti by měly být nakresleny neprůhledně (klobouk je na hlavě ne nad ní)
15. Oděv III. - úplné a zřetelné znázornění, tělo neprosvítá

Formální kritérium

1. Proporce hlavy – hlava je menší než polovina trupu a větší než desetina trupu
2. Profil – bezchybné znázornění postavy z profilu, pouze hlava nestačí
3. Nos – nos není znázorňován pouze rovnou
4. Proporce oka – vodorovný rozměr oka je větší než svislý, oči by měly být stejně velké
5. Připojení paží k trupu či krku
6. Správné napojení paží k trupu – v ramenou
7. Paže nejsou upaženy – úhel menší než 90°
8. Správné vyznačení ramen
9. Dvojměrné zakreslení paží
10. Proporce paží – obě ruce jsou přibližně dlouhé jako trup
11. Symetrie paží
12. Znatelný kloub lokte
13. Dvojdímenzionalita prstů – delší než širší, hodnocení u viditelné ruky
14. Trup – delší než širší
15. Připojení obou nohou k trupu
16. Dvojdímenzionalita nohou
17. Proporce nohou
18. Symetrie nohou
19. Proporce chodidla – delší než širší
20. Rozčlenění chodidla – zřetelný podpatek či pata

5.4 PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumné práce se účastnilo celkem 26 dětí (12 chlapců a 14 dívek) ze 4 paralelních tříd jedné základní školy v Mariánských Lázních, kde jsem zaměstnaná jako učitelka prvního stupně. Sběr dat potřebných pro výzkum k diplomové práci trval 3 roky. Děti byly záměrně vybírány, aby byly rovnoměrně naplněny skupiny dětí s odlišným soukromým osobním prostorem.

Po předchozí domluvě s panem ředitelem jsem měla možnost rozdat dotazníky rodičům dětí, které učím a jsem jim třídní učitelkou. Další byly rozdány rodičům dětí, které byly cíleně vybrány z paralelních tříd. Dotazníky byly rozdány v době, kdy děti

navštěvovaly 2. třídu. Rodiče měli možnost si dotazníky pečlivě prozkoumat, ptát se případně na otázky, které jim nebyly jasné a měli samozřejmě možnost jakkoliv se vyjádřit k celému výzkumu. Někteří vyplnili dotazníky už ve škole, ale měli možnost si je vzít domů a vyplnit v klidu doma. Ze strany rodičů nevznikly žádné problémy. Vyplněné dotazníky mi byly navraceny všechny a k překvapení byly vyplněné i otázky, na které nebylo povinné odpovídat. Spolupráce byla navázána tedy nejen se školou, ale i s rodiči dětí, kteří museli být o všem informováni a vše jim bylo pečlivě vysvětleno.

Rodiče, kteří souhlasili s výzkumem obdrželi dotazník, který je zaměřen na socioekonomické zázemí rodiny (viz příloha č. 1). Dotazník se skládá ze čtyř okruhů: charakteristika rodiny, volný čas a aktivity s rodinou, prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a poslední okruh se týká dítěte, jeho prospěchu a vztahu ke škole. Je tvořen 21 otázkami. Dotazník byl zvolen především proto, aby poukázal na vztah dětí s rodiči, jaké vytváří rodiče prostředí pro děti a další skutečnosti, které mohou ovlivnit vývoj dítěte, neboť nejen soukromý osobní prostor jej ovlivňuje. Nejvíce otázek je zaměřeno na majetkové zajištění, především na vytvoření zázemí pro dítě. Součástí dotazníku nechyběl ani písemný souhlas rodičů s výzkumem, kterého se účastnily jejich děti, a který slouží jako podklad pro diplomovou práci. Zároveň byli seznámeni se skutečností, že tento výzkum a jeho výsledky budou naprosto anonymní a nikde nebude uveřejněno jejich jméno či jméno jejich dítěte. Dotazníky budou využity pouze pro zařazení dětí do skupin, na základě kterých budou kresby dále porovnávány a analyzovány.

Na základě vyhodnocení dotazníkového šetření mohly být děti rozděleny. Výzkumný vzorek tvoří tedy 4 skupiny. První skupinu S1 (Děti vlastní svůj pokoj a stůl.) tvoří 9 respondentů – 4 dívky a 5 chlapců. Skupinu S2 (Děti sdílí pokoj se sourozencem, ale vlastní svůj stůl.) tvoří 5 respondentů – 3 dívky a 2 chlapci. Skupina S3 (Děti sdílí pokoj i stůl se sourozencem.) je tvořena 5 dětmi – 1 dívka a 4 chlapci. Poslední skupina S4 (Děti nevlastní svůj pokoj ani stůl.) je zastoupena 7 respondenty – 3 dívky a 4 chlapci.

Další metodou je praxe, neboť většinu dětí účastněných v tomto výzkumu jsem měla možnost dva a půl roku učit, tudíž jsem děti znala, viděla jsem jejich pokroky, měla jsem možnost pozorovat jejich vzájemné vztahy a děti samotné se chodily svěřovat se svými pocity.

Poslední metodou výzkumné práce je analýza kreseb (hodnocení přítomných znaků uvedených níže) dětí a následné porovnání s výsledky, které byly uvedeny v dotazníku.

Pro výzkum byla využita kresba lidské postavy, která se stává nejčastějším dětským motivem pro spontánní kresby. Úkol byl zadán skupinově (nepřítomné děti vždy měly možnost kresbu dokreslit).

Při zadávání úkolu kresby postavy byla využita instrukce: „Chtěla bych, abys mi na tento list papíru nakreslil/a obrázek pána. Nakresli obrázek opravdu tak, jak to nejlépe dovedeš. Máš na to dost času, pracuj velmi pečlivě“ (Šturma, Vágnerová, 1982, s. 44-45).

Této instrukce jsem se držela, byl pouze pozměněn jeden fakt a to ten, že děti měly kreslit sebe samé. Postavu měly nakreslit na čistý bílý papír velikosti A4. Pro všechny děti platily tedy stejné podmínky a zadání, aby nedošlo ke zkreslení výsledků. Děti nebyly limitovány časem, ale všechny stihly postavu nakreslit za jednu vyučovací hodinu. Práce byla dětem zadána hromadně, a protože šlo většinou o poslední hodinu, byla zadána také formou hry a odpočinkové činnosti. Na dětech bylo, zda využijí ke své kresbě pouze měkkou tužku č. 2 či tužku v kombinaci s pastelkami. Pokud se svým výtvozem nebyly spokojené, měly možnost svou práci začít znovu. Při vlastní práci děti nebyly nijak ovlivňovány. Na dotazy typu „je to takhle správně“ či „co mám ještě dokreslit“ bylo odpovězeno, že mají kreslit tak, jak to cítí ony samy, jak to umí nejlépe a že je to jejich samostatná práce. Všechny děti kreslily rády a nevznikaly žádné problémy.

5.5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉ ČINNOSTI A JEJICH INTERPRETACE

Protože se jedná o dětskou kresbu, která je ovlivňována mnoha vnějšími a vnitřními faktory, nelze z těchto výsledků vyvozovat všeobecně platné závěry. Vyhodnocení dosažených výsledků vychází z počtu získaných bodů a nebyly využity žádné další metody.

Díky dotazníkovému šetření vznikly 4 skupiny. Každá skupina se, jak už bylo zmíněno výše, lišila tím, zda dítě má či nemá svůj pokoj a vlastní svůj sací stůl. Kresby každého dítěte z těchto skupin byly analyzovány a výsledky zapisovány do tabulek.

První zkoumané znaky se týkaly obsahového hlediska. V každé kresbě bylo vyhledáváno 15 znaků, které se týkají kvality kresby. Již na první pohled bylo patrné, že kresby dětí s odlišným soukromým osobním prostorem se budou lišit.

5.5.1 OBSAHOVÝ SKÓR

Tabulka 1: O skór v průběhu šetření

	1. rok	2. rok	3. rok
Skupina 1	O-skór = 12,3	O-skór = 13,7	O-skór = 14,8
Skupina 2	O-skór = 9,8	O-skór = 13,6	O-skór = 14,6
Skupina 3	O-skór = 9,2	O-skór = 13,2	O-skór = 14
Skupina 4	O-skór = 5,9	O-skór = 9,3	O-skór = 10,5

Na první pohled je jasné, že se kresba postavy u všech dětí vyvíjí a tudíž i zlepšuje. Skupina 1, tj. skupina dětí, které mají svůj vlastní pokoj a v něm vlastní psací stůl má vždy v každém roce nejvyšší O-skór. Na základě obsahového skóru je tedy možné tvrdit, že soukromý osobní prostor má určitý podíl na vývoji kresby dítěte.

Níže budou uvedeny výsledky jednotlivých respondentů v rámci každé skupiny. Každá ze skupin je uvedena pod zkratkou SK s pořadovým číslem (1-3). Za lomítkem se pak nachází číslo roku (1-3), kdy byly podklady pro výzkum pořízené, tzn. 1 – rok, kdy děti navštěvovaly první třídu, 2 – druhá třída a 3 – třetí třída.

Skupina 1

V této skupině se nachází 9 dětí, které vlastní svůj pokoj, v němž mají k dispozici svůj psací stůl. Některé z těchto dětí jsou i jedináčci. Do této skupiny je zařazena i dívka (D4) se střídavou péčí (přes to, že má u každého rodiče svůj vlastní pokoj, každý týden se jí soukromý osobní prostor mění). Všechny děti mají možnost doma kreslit, k dispozici jim jsou pastelky, fixy a jiné kreslicí pomůcky, avšak tuto možnost nevyužívají 2 chlapci.

Nyní zde budou uvedeny jednotlivé výsledky obsahového skóru za každý jeden rok šetření. Dívky jsou značeny písmenem D a chlapci písmenem CH.

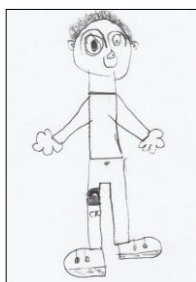
Tabulka 2: O-skór SK1/1

	D1	D2	D3	D4	CH1	CH2	CH3	CH4	CH5
Trup	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Krk	1	1	1	0	0	1	0	1	1
Ústa	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nos	1	0	1	1	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	0	1	0	0	1	1	1	0	0
Panenka oka	0	1	0	1	1	0	0	0	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vlasy II.	1	1	1	1	0	1	0	0	1
Paže	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oděv II.	1	1	1	1	1	0	0	0	1
Oděv III.	1	1	1	1	1	0	0	0	1
O – skór	13	14	13	13	13	12	10	10	12

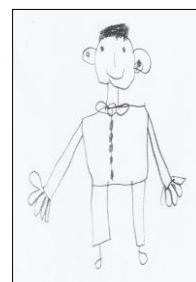
Z tabulky vyplývá, že kresba dětí je po obsahové stránce bohatá, děti nekreslí hlavonožce a postava se přibližuje realitě. Znázorněná postava má trup, někdy nemá úplně rozpoznatelný krk, vždy jsou přítomny oči, ale ne vždy je znázorněna panenka, obočí či řasy. Všechny děti již kreslí vlasy, ale někdy prosvítá hlava. Z trupu vychází paže, jsou zakresleny prsty a jsou dokonce ve správném počtu. Postavy jsou oblečené i obuté, ale ne vždy je oblečení zřetelné. Někdy jsou části těla ještě viditelné. Kresby všech dětí působily jako promyšlené a byla vidět snaha o zachycení co nejvíce detailů.

Ilustrace 1: D2

Ilustrace 2: CH1

Ilustrace 3: CH5

Tabulka 3: O-skór SK1/2

	D1	D2	D3	D4	CH1	CH2	CH3	CH4	CH5
Trup	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Krk	1	1	1	1	0	1	1	1	1
Ústa	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nos	1	0	1	1	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	0	1	1	0	1	1	1	1	0
Panenka oka	1	1	0	1	1	0	0	1	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1	1	0	1	1
Vlasy II.	1	1	1	1	1	1	0	1	1
Paže	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	1	1	1	1	1	1	0	1
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oděv II.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oděv III.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
O – skór	14	14	14	14	14	14	12	14	13

Kresba dětí první skupiny, které navštěvovaly druhou třídu, již byla velmi zdařilá. Maximálního počtu nedosáhl bohužel nikdo, protože každé postavě chyběl nějaký detail (někde nos, někomu obočí či panenka oka. Postavu měly oblečenou všechny děti. Kresba se ale přibližuje realitě.

Ilustrace 5: CH4

Ilustrace 4: D1

Tabulka 4: O skór SK1/2

	D1	D2	D3	D4	CH1	CH2	CH3	CH4	CH5
Trup	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Krk	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ústa	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nos	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	1	1	1	1	1	1	1	0	1
Panenka oka	1	1	1	1	1	1	0	1	1
Vlasy I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vlasy II.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Paže	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Oděv I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oděv II.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Oděv III.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
O – skór	15	15	15	15	15	15	14	14	15

Z tabulky je viditelné, že téměř všechny děti dosáhly maxima. Pouze dvěma chlapcům chyběla panenka oka nebo obočí či řasy. Všechny děti ale mají kresbu velmi bohatou na detaily a působí velmi věrohodně. Obličejí nechybí ústa, nos, velmi zdařile propracované oči. Hlavu s tělem spojuje krk. Paže mají všech pět prstů. Na chodidlech jsou boty, které někteří chlapci ozdobili nápisy. Dívky zdůrazňovaly jednotlivé prameny vlasů nebo si vyhrály s detaily na šatech.

Ilustrace 7: D3

Ilustrace 6: CH2

Skupina 2

Tato skupina je složena ze 3 dívek (G) a dvou chlapců (B), které vlastní svůj psací stůl a zároveň pokoj sdílí s jiným členem rodiny. Je zde zařazen chlapec (B1), který sdílí pokoj se svými rodiči, neboť vlastní opravdu malý byt. I v těchto podmínkách mu ale zařídili malý roh pokoje, kde má chlapec své malé zázemí. Ostatní děti sdílí pokoj se svými sourozenci. Většinou s jedním, ale je zde dívka (G1), která pokoj sdílí s bratrem a sestrou. Ovšem každý z nich má v pokoji vlastní stůl. Všechny děti z této skupiny mají možnost doma kreslit, mají k dispozici kreslicí náčiní, avšak tuto možnost využívají pouze 2 dívky.

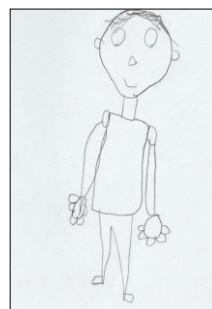
Tabulka 5: O-skór SK2/1

	G1	G2	G3	B1	B2
Trup	1	1	1	1	1
Krk	1	1	0	0	1
Ústa	1	1	1	1	1
Nos	1	1	1	1	0
Obočí nebo řasy	0	1	0	0	0
Panenko oka	0	0	1	0	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1
Vlasy II.	0	0	0	0	0
Paže	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	1	1	1	1
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1
Oděv II.	0	0	0	0	0
Oděv III.	0	0	0	0	0
O – skór	10	11	10	9	9

Z tabulky vyplývá, že kresbu bohatší na detaily mají spíše dívky. Všechny postavy dětí mají trup, pouze dvě děti (G3, B1) nemají krkem spojenou hlavu s tělem. Ústa nakreslily všechny děti. Jeden chlapec (B2) nenakreslil nos. Pouze jedna dívka (G2) má ve své kresbě oko s panenkou. Všechny děti zakreslily svým postavám vlasy, nicméně všem prosvítal obrys hlavy. Všechny postavy mají paže s pěti prsty, chodidla a znatelný oděv. Detaily u oděvu však chybí, prosvítá tělo nebo není dostatek detailů, aby mohl být hodnocen kladně.

Ilustrace 9: G1

Ilustrace 8: B2

Tabulka 6: 0-skór SK2/2

	G1	G2	G3	B1	B2
Trup	1	1	1	1	1
Krk	1	1	1	1	1
Ústa	1	1	1	1	1
Nos	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	1	1	0	1	0
Panenko oka	0	1	1	0	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1
Vlasy II.	1	1	0	1	1
Paže	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	0	1	1	1
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1
Oděv II.	1	1	1	1	1
Oděv III.	1	1	1	1	1
O – skór	14	14	13	14	13

Ve srovnání s předchozí tabulkou je vidět u dětí pokrok. Postavy jsou povedené, obličej obsahuje vše, nicméně oči nejsou dokonalé. Pouze jedna dívka (G3) nenakreslila obočí nebo řasy a 3 děti (G1, B1, B2) nemají panenku v oku. Obrys hlavy prosvítá pouze u jedné dívky (G3). Jedna dívka (G2) nemá udělen bod za správný počet prstů. Všechny další položky jsou hodnoceny kladně.

Ilustrace 11: G2

Ilustrace 10: B1

Tabulka 7: 0-skór SK2/3

	G1	G2	G3	B1	B2
Trup	1	1	1	1	1
Krk	1	1	1	1	1
Ústa	1	1	1	1	1
Nos	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	1	1	1	1	0
Panenka oka	1	0	1	1	1
Vlasy I.	1	1	1	1	1
Vlasy II.	1	1	1	1	1
Paže	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	1	1	1	1
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1

Oděv I.	1	1	1	1	1
Oděv II.	1	1	1	1	1
Oděv III.	1	1	1	1	1
O – skór	15	14	15	15	14

I z této tabulky je vidět pokrok. Všechny děti mají kresbu bohatou na detaily. Postava má trup, krk, ústa nikdo neopomenul ani nos. Jeden chlapec (B2) nezakreslil obočí nebo řasy, jedna dívka (G2) nemá panenku v oku. Skvěle propracovaná je například mikina u chlapce (B2), který dokonale zakreslil zip a jiné detaily. Z pěti dětí mají tři plný počet.

Ilustrace 12: B1

Ilustrace 13: G3

Ilustrace 14: B2

Skupina 3

Tuto skupinu tvoří jedna dívka (H1) a čtyři chlapci (K1-4). Všechny děti mají společné jediné – svůj pokoj i psací stůl sdílí se svým sourozencem. Tato skupina má také jednu výjimku, neboť dívka (H1) měla nehodu s elektrickým proudem. V důsledku toho přišla o cit v jednom prstu pravé ruky a o některé články. Nicméně touto rukou píše a nečiní jí to žádné obtíže, protože jako jediná využívá možnosti kreslit doma.

Tabulka 8: O-skór SK3/1

	H1	K1	K2	K3	K4
Trup	1	1	1	1	1
Krk	0	0	0	0	0
Ústa	1	1	1	1	1
Nos	1	0	1	0	1
Obočí nebo řasy	0	0	0	0	0
Panenka oka	0	0	0	0	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1
Vlasy II.	1	0	0	0	1
Paže	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	1	1	0	0
Chodidla nebo boty	0	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	0	0	1
Oděv II.	1	1	0	0	1
Oděv III.	1	1	0	0	1
O – skór	11	10	8	6	11

Na první pohled je z tabulky viditelné, že žádné z dětí nezakreslilo krk. Žádné z nich ale nenakreslilo hlavonožce, všechny postavy mají trup a obličej s ústy. Dvěma chlapcům (K1 a K3) chybí nos. Žádné z dětí nenakreslilo obočí či řasy a panenku oka. Vlasy měla postava také všech dětí, ale pouze dvěma (H1 a K4) neprosvítal obrys hlavy. Paže s prsty nakreslily všechny děti, pouze dva chlapci (K3 a K4) nemají správný počet prstů. Dívka (H1) nezakreslila chodidla a dva chlapci (K2 a K3) nezakreslili oblečení. Postavy jsou na detaily podstatně chudší, než je tomu u předchozích skupin.

Ilustrace 16: H1

Ilustrace 15: K2

Tabulka 9: O-skór SK3/2

	H1	K1	K2	K3	K4
Trup	1	1	1	1	1
Krk	1	1	0	1	1
Ústa	1	1	1	1	1
Nos	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	0	0	0	1	1
Panenko oka	1	1	0	0	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1
Vlasy II.	1	0	1	0	1
Paže	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	1	1	1	1
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1
Oděv II.	1	1	1	1	1
Oděv III.	1	1	1	1	1
O – skór	14	13	12	13	14

Z tabulky je na první pohled viditelné zlepšení, především u jednoho chlapce (K3). Všechny postavy (mimo K2) mají krk. Překvapivé je, že dva chlapci (K3 a K4) dokreslili obočí nebo řasy a dívka (H1) ne. Tito chlapci však nemají panenku oka, stejně tak i chlapec (K1). Obrys hlavy prosvítá u dvou chlapců (K1 a K3). Postavy mají paže se správným počtem prstů, chodidla a rozpoznatelné oblečení.

Ilustrace 17: K1

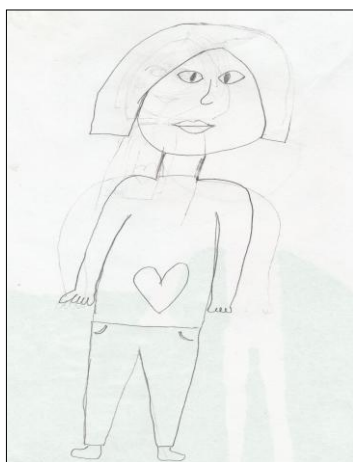
Ilustrace 18: H1

Tabulka 10: 0-skór SK3/3

	H1	K1	K2	K3	K4
Trup	1	1	1	1	1
Krk	1	1	1	1	1
Ústa	1	1	1	1	1
Nos	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	0	1	1	0	1
Panenka oka	1	1	1	1	1
Vlasy I.	1	1	1	1	1
Vlasy II.	1	1	0	1	1
Paže	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1
Prsty II.	0	1	1	1	0

Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1
Oděv II.	1	1	1	1	1
Oděv III.	1	1	1	1	1
O – skór	13	15	14	14	14

I zde jsou vidět pokroky. Všechny postavy již mají krk, ústa i nos. Obočí či řasy nenakreslily dvě děti (H1 a K3). Pouze jednomu chlapci (K2) prosvítá obrys hlavy. Dívka (H1) i přes to, že v předchozích kresbách tomu tak nebylo, nezakreslila správný počet prstů (avšak vzhledem k jejímu zranění by to mohlo být omluvitelné. Také jeden chlapec (K4) nemá správný počet prstů. Zbylé položky jsou hodnoceny kladně. Nejvyšší obsahový skór z pěti dětí má pouze jeden chlapec (K1).

Ilustrace 19: H1

Ilustrace 20: K3

Skupina 4

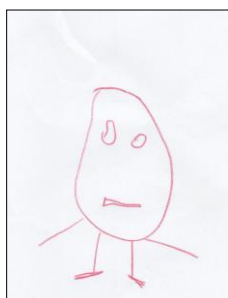
Tuto skupinu tvoří celkem 7 dětí. 3 dívky (M1-3) a 4 chlapci (J1-4). Tyto děti sdílí pokoj se svými sourozenci, nicméně v pokoji nemají žádný psací stůl (nebo alespoň v době dotazování). Těmto dětem slouží pokoj pouze jako herna, nemají nikde žádné zázemí. Absence stolu je řešena jídelním stolem či stolkem konferenčním. Z dotazníkového šetření ale vyplynulo, že žádné z dětí si doma nekreslí, tudíž nevyužívají jiné stoly v domácnosti. S osobním prostorem je na tom nejhůře chlapec (J4), neboť on sdílí svůj pokoj s dalšími 3 sourozenci.

Tabulka 11: O-skór SK4/1

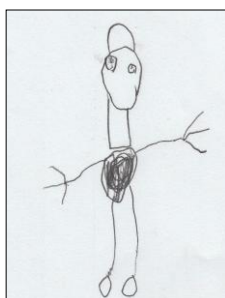
	M1	M2	M3	J1	J2	J3	J4
Trup	1	1	1	1	1	1	0
Krk	1	1	1	1	1	1	0
Ústa	1	1	1	0	1	1	1
Nos	1	0	0	0	0	0	0
Obočí nebo řasy	0	0	0	0	0	0	0
Panenka oka	0	0	0	1	0	0	0
Vlasy I.	0	0	1	0	0	0	0
Vlasy II.	0	0	0	0	0	0	0
Paže	1	1	1	1	1	1	1
Prsty I.	0	0	1	1	1	1	0
Prsty II.	0	0	0	0	0	0	0
Chodidla nebo boty	0	1	0	1	1	0	1
Oděv I.	0	0	1	1	1	1	0
Oděv II.	0	0	0	0	1	0	0
Oděv III.	0	0	0	0	0	0	0
O – skór	5	5	7	7	8	6	3

Největším a nejpřekvapivějším zjištěním bylo, že jeden chlapec (J4) jako jediný z celkového počtu dětí nakreslil hlavonožce. Všechny děti této skupiny (mimo chlapce J4) nakreslily své postavě trup, překvapivě i krk. Ústa nenakreslil jeden chlapec (J1) a naopak nos nakreslila pouze jedna dívka (M1). Detaily jako obočí či řasy nenakreslil nikdo. Panenku oka má pouze jedna dívka (M3). Překvapivě i vlasy měla postava jednoho z dětí (M3), avšak prosvítal obrys hlavy. Paže byly zakresleny všemi dětmi, prsty nezakreslily 3 děti (M1, M2 a J4) a zbylé děti, jež prsty měly, nebyly zakresleny ve správném počtu. Chodidla chyběla třem dětem (M1, M2 a J3). O oblečení se pokusily čtyři děti (M3, J1 a J2) a pouze chlapec (J2) mohl mít udělen bod za součásti oblečení. Všem ostatním prosvítalo tělo. Nejvyšší obsahový skór má jeden chlapec (J2) a nejnižší

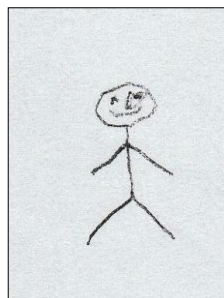
také jeden chlapec (J4). Všechny tyto kresby jsou velmi chudé na detaily a obsahový skór je u některých i o víc než polovinu nižší než je tomu u SK1.

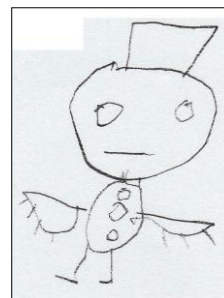
Ilustrace 21: J3

Ilustrace 23: J1

Ilustrace 22: H1

Ilustrace 24: J2

Tabulka 12: 0-skór SK4/2

	M1	M2	M3	J1	J2	J3	J4
Trup	1	1	1	1	1	1	1
Krk	0	1	1	1	1	1	0
Ústa	1	1	1	0	1	1	1
Nos	0	1	0	1	0	0	0
Obočí nebo řasy	1	0	0	1	0	0	0
Panenko oka	1	0	0	1	0	0	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1	1	1
Vlasy II.	0	0	0	0	0	0	0
Paže	1	1	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	0	0	0	0	0	0
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1	1	1
Oděv II.	0	0	0	1	1	1	0
Oděv III.	1	0	0	1	0	1	0
0 – skór	11	9	8	12	9	10	7

I u této skupiny dle tabulky dochází ke zlepšení a pokrokům. Postavy jsou bohatší o mnoho detailů. Všechny postavy mají rozpoznatelný trup. Dvěma dětem (M1 a J4) chybí krk, který by spojoval hlavu s trupem. Ústa nezakreslil pouze jeden chlapec (J1). Nos obsahuje postava dvou dětí (M2 a J1). Obočí, řasy a panenka očí je u postav dvou dětí (M1 a J1). Vlasy jsou u všech postav, ale nikdo nemohl být hodnocen v další části, neboť všem prosvítal obrys hlavy. Všechny děti naopak nakreslily chodidla či boty a svou postavu i oblékly. Tři děti (J1, J2 a J3) nakreslily alespoň dva neprůhledné doplňky a také třem dětem (M1, J1 a J3) neprosvítá tělo pod oblečením. Nejvyšší dosažený 0-skór je 12 (J1) a nejnižší 7 (J4). Postavy pořád působí velmi chudě na detaily.

Ilustrace 27: 14

Ilustrace 26: J3

Ilustrace 25: M3

Tabulka 13: 0-skór SK4/3

	M1	M2	M3	J1	J2	J3	J4
Trup	1	1	1	1	1	1	1
Krk	1	1	1	1	1	1	0
Ústa	1	1	1	0	1	1	1
Nos	1	1	1	1	1	1	1
Obočí nebo řasy	1	0	0	1	0	0	0
Panenka oka	1	1	1	1	1	1	0
Vlasy I.	1	1	1	1	1	1	1

Vlasy II.	1	0	1	1	0	0	0
Paže	1	1	1	1	1	1	1
Prsty I.	1	1	1	1	1	1	1
Prsty II.	1	0	1	0	0	0	0
Chodidla nebo boty	1	1	1	1	1	1	1
Oděv I.	1	1	1	1	1	1	1
Oděv II.	0	1	0	1	1	1	0
Oděv III.	1	1	1	1	1	1	0
O – skór	14	12	13	13	12	12	8

Z tabulky vyplývá, že dětem detaily v kresbě postavy přibývají, ovšem pomalým tempem. Trup je zakreslen u všech postav. Krk nemá pouze jeden chlapec (J4). Ústa nejsou u postavy jednoho chlapce (J1). Všechny postavy mají naopak nos, vlasy, paže a prsty. Obočí nebo řasy se vyskytují u dvou dětí (M1 a J1). Panenku oka nezakreslil pouze jeden chlapec (J4). Obrys hlavy prosvítá čtyřem dětem (M2, J2, J3 a J4). Správný počet prstů zakreslily dvě dívky (M1 a M3). Chodidla nebo boty mají všechny děti stejně tak, jako nakreslily oblečení. Nejnižší obsahový skór má stále jeden chlapec (J4) a naopak nejvyšší jedna dívka (M1).

Ilustrace 30: J4

Ilustrace 29: J2

Ilustrace 28: M3

5.5.2 FORMÁLNÍ SKÓR

Tabulka 14: F-skór v průběhu šetření

	1. rok	2. rok	3. rok
Skupina 1	F-skór = 14,5	F-skór = 16,8	F-skór = 18,7
Skupina 2	F-skór = 14	F-skór = 16	F-skór = 17,6
Skupina 3	F-skór = 9,4	F-skór = 15,8	F-skór = 17,2
Skupina 4	F-skór = 8,6	F-skór = 13,7	F-skór = 16,4

Formální hledisko se zaměřovalo především na zpracování a kvalitu. Velkou roli zde hrála dvojdimenzionalita (dvojrozměrnost), symetrie a proporčnost. I zde je z tabulky poznat, že SK1 a v těsném závěsu SK2 mají kresby opravdu propracované. Maximální možný F-skór je 20. I zde budou níže uvedeny jednotlivé tabulky s průběžnými výsledky hodnocení. U obrázků nebyla hodnocena položka profil, neboť všechny děti kreslily postavy čelem vpřed.

Skupina 1

Tabulka 15: F-skór SK1/1

	D1	D2	D3	D4	CH1	CH2	CH3	CH4	CH5
Proporce hlavy	1	1	1	1	1	0	0	0	0
Profil	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nos	1	0	1	1	1	1	0	0	0
Proporce oka	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	1	1	1	0	1	1	1	1
Napojení paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Úhel paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Paže I.	1	0	1	1	1	1	1	1	1
Paže II.	1	1	1	1	1	1	0	1	0
Paže III.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Loket	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prsty	1	0	1	1	0	1	1	1	1
Trup	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Dvojdimenzi- onalita nohou	1	0	1	1	1	1	0	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Proporce chodidla	0	1	1	0	0	1	1	1	1
Rozčlenění chodidla	0	1	1	0	0	1	1	1	1
F-skór	15	13	18	16	13	16	13	15	13

Z tabulky lze vyčíst, že více než polovina dětí ze skupiny má správnou proporcii hlavy vůči tělu. Nos je dvojrozměrný u pěti dětí (D1, D3, D4, CH1 a CH2). Pouze dvě dívky (D2 a D3) mají správné proporce oka, tzn., že oko je delší než širší. Připojené paže k tělu nebo k hlavě mají všechny děti, správně je napojili do míst v ramenu, nicméně ramena nemá vyznačen jeden chlapec (CH1). Úhel paží, který by měl být nižší než 90°, dodržely všechny děti. Dvojrozměrné paže nemá pouze jedna dívka (D2). Správné proporce paží nemají 2 děti (CH3 a CH5), avšak symetrické je mají všechny. Loket není vyznačen žádným respondentem ze skupiny. Dvojdimenzionální prsty nemají dvě děti (D2 a CH1). Tup, správné připojení nohou a jejich proporce splňují všechny kresby. Dvě děti (D2 a CH3) nemají dvojrozměrné nohy. Proporce chodidla a jeho rozčlenění nesplnily tři děti (D1, D4 a CH1). Nejvyšší F-skór obdržela jedna dívka (D3) a naopak nejnižší čtyři děti (D2, CH1, CH3 a CH5).

Tabulka 16: F-skór SK1/2

	D1	D2	D3	D4	CH1	CH2	CH3	CH4	CH5
Proporce hlavy	0	0	1	1	0	1	1	0	0
Profil	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Proporce oka	0	1	1	0	1	1	1	1	0
Připojení paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Napojení paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Úhel paží	1	1	0	1	1	0	0	1	1
Paže I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Paže II.	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Paže III.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Loket	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Prsty	1	1	1	1	0	1	1	0	1
Trup	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rozčlenění chodidla	1	1	1	1	1	1	1	1	1
F-skór	18	17	18	17	16	17	17	16	16

Zde je z tabulky patrné, že proporce hlavy dělala dětem opravdu problémy. Správně ji v poměru k tělu nakreslily čtyři děti (D3, D4, Ch2, Ch3). Dvojdímenzionalita najdeme ve všech kresbách. Proporce oka je lepší, najdeme ji v kresbě již šesti dětí (mimo D1, D4 a CH5). Nikomu nečinil problém správně nakreslit a napojit dvojdímenzionalitu paže, dokonce i ramena mají všichni správně vyznačená. Úhel menší než 90° nenajdeme v kresbě tří dětí (D3, CH2 a CH3). Loket stále dělал problémy a je rozpoznatelný v kresbě pouze jedné dívky (D3). Ani dvojdímenzionalitu prsty nemají všechny děti, ty nakreslily formou čárek dva chlapci (CH1 a CH4). Zbylé položky jsou hodnoceny po jednom bodu u všech dětí. Již ve druhé třídě, které odpovídá tato tabulka, jsou děti schopné nakreslit opravdu zdařilou postavu. Některé nedostatky mohou být důsledkem i zbrklosti, avšak každá z kreseb je velmi kvalitně provedena.

Tabulka 17: F-skór SK1/3

	D1	D2	D3	D4	CH1	CH2	CH3	CH4	CH5
Proporce hlavy	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Profil	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Proporce oka	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Připojení paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Napojení paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Úhel paží	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Paže I.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Paže II.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Paže III.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Loket	1	1	1	0	1	1	0	1	0
Prsty	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Trup	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Dvojdimenzi onalita nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rozčlenění chodidla	1	1	1	1	1	1	1	1	1
F-skór	19	19	19	18	19	19	18	19	18

Z tabulky vyplývá, že v kvalitě zpracování kresby postavy došlo k výraznému pokroku. Nikdo však nebyl hodnocen plným počtem bodů, nicméně F-skór 19 získalo šest dětí z devíti. Profil nebyl hodnocen u nikoho z dětí. Jediná věc, za kterou tři děti nezískaly bod, byl loket. Všechny ostatní položky byly hodnoceny číslem jedna. Kresby jsou opravdu působivé, nejsou, nemají kamenný výraz, vypadají, jako by byly zachyceny při nějaké činnosti. Jsou velmi podobné realitě.

Skupina 2

Tabulka 18: F-skór SK2/1

	G1	G2	G3	B1	B2
Proporce hlavy	1	0	1	1	1
Profil	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	1	1
Proporce oka	0	1	0	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	0	1	0	0	1
Napojení paží	1	1	1	1	1
Úhel paží	0	1	0	1	1
Paže I.	1	1	1	1	1
Paže II.	1	1	1	1	1
Paže III.	1	1	1	1	1
Loket	0	0	0	0	0
Prsty	0	1	0	1	0
Trup	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	0	1	0	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	0	1	1	0

Proporce chodidla	1	1	1	1	1
Rozčlenění chodidla	0	1	1	0	0
F-skór	12	16	13	15	14

Ve srovnání se SK1 jsou hodnoty v tabulce o něco nižší. Špatnou proporcí hlavy měla pouze jedna dívka (G2). Dvojměrný nos zakreslily všechny děti. Děti neměly problémy se symetrií a proporcemi paží, pouze s rameny, ty nebyly vyznačené třemi dětmi (G1, G3, B1). Proporce oka měla správně pouze jedna dívka (G2). I zde dělal dětem problém loket, nezakreslil ho nikdo. Prsty byly dvojměrné u dvou dětí (G2 a B1). Dvojdímenzionalitu nohou nesplnily 2 děti (G1 a G3). Proporční nohy měly všechny děti, ale symetrii dodržely pouze tři ze skupiny (G1, G3 a B2).

Tabulka 19: F-skór SK2/2

	G1	G2	G3	B1	B2
Proporce hlavy	1	0	0	0	1
Profil	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	1	1
Proporce oka	1	0	1	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	0	1	1	1	0
Napojení paží	1	1	1	1	1
Úhel paží	1	1	1	1	1
Paže I.	1	1	1	1	1
Paže II.	1	1	1	1	1
Paže III.	1	1	1	1	1
Loket	1	0	0	0	0
Prsty	1	1	1	1	0
Trup	1	1	1	1	1

Připojení nohou	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	1	1	1	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	1	0	1	1	1
Rozčlenění chodidla	1	0	1	1	1
F-skór	18	14	17	16	15

Ačkoliv v předchozí tabulce bylo vidět, že děti neměly problém s proporcemi hlavy vůči tělu, nyní je tomu naopak. Pouze dvě děti (G1 a B2) byly hodnoceny. Dvojrzměrný nos je přítomen ve všech kresbách. Dvojdímenzionální kresba nedělala problém jedné dívce (G1), která ztratila bod u vyznačení ramen a u profilového zobrazení (to nebylo hodnoceno v žádné kresbě). Nejmenší F-skór obdržela druhá dívka (G2), která správně nezobrazila oko, neměla viditelný loket a nezadařilo se jí správně nakreslit chodidlo, které by bylo rozčleněno na patu a špičku. Zbylé děti (G3, B1 a B2) mají kresby podobné, nikdo z nich nemá viditelný loket, Oba chlapci (B1 a B2) nemají správné proporce oka. Kresba je ale kvalitně zpracovaná a průměrný skór této skupiny je téměř shodný s průměrem SK1 z tohoto období.

Tabulka 20: F-skór SK2/3

	G1	G2	G3	B1	B2
Proporce hlavy	1	1	0	1	0
Profil	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	1	1
Proporce oka	1	1	1	1	1
Připojení paží	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	1	1	1	1
Napojení paží	1	1	1	1	1
Úhel paží	1	1	1	1	1

Paže I.	1	1	1	1	1
Paže II.	1	1	1	1	1
Paže III.	1	1	1	1	1
Loket	0	0	0	0	0
Prsty	1	1	1	1	1
Trup	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	1	1	1	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	1	1	1	1	1
Rozčlenění chodidla	1	1	1	1	1
F-skór	18	18	17	18	17

Zde z tabulky vyplývá, že kvalita kresby je na vyšší úrovni, od maximálního F-skóru se jednotlivé skóry liší o 2-3 body. Žádné z dětí nenakreslilo své postavě lokty a dvě děti (G3 a B2) mají špatnou proporcii hlavy vůči tělu. Dvojměrnost postavy je ale propracovaná.

Skupina 3

Tabulka 21: F-skór SK3/1

	H1	K1	K2	K3	K4
Proporce hlavy	1	1	1	0	0
Profil	0	0	0	0	0
Nos	1	0	1	0	0
Proporce oka	0	0	0	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	0	0	1	0	0

Napojení paží	0	1	1	0	1
Úhel paží	0	1	1	0	0
Symetrie paží	1	1	1	0	0
Proporce paží	1	1	1	1	0
Dvojdímenzionalita paží	0	0	0	0	0
Loket	0	0	0	0	0
Prsty	0	0	1	0	0
Trup	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	0	0	0	0	0
Proporce nohou	0	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	0	0	1	1	0
Rozčlenění chodidla	0	0	1	1	0
F-skór	8	10	15	8	6

Již na první pohled je zřejmé, že jednotlivé F-skóry dětí jsou velmi nízké. Jeden chlapec (K2) jako jediný dosáhl vysokého skóru a to 15. Všechny děti společně nemají správné proporce oka, chybí dvojdímenzionalita nohou a paží. Jeden chlapec (K2) má dvojměrně nakreslené prsty. Společně všichni nakreslili trup, připojili paže, měli správné proporce nohou, které byly i symetrické. Kresby si jsou svou kvalitou velmi podobné.

Tabulka 22: F-skór SK3/2

	H1	K1	K2	K3	K4
Proporce hlavy	1	1	1	1	0
Profil	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	0	0

Proporce oka	1	0	0	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	0	1	0	0
Napojení paží	1	1	1	1	1
Úhel paží	1	1	1	1	1
Symetrie paží	1	0	1	0	1
Proporce paží	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita paží	1	0	1	1	1
Loket	0	1	0	0	0
Prsty	0	1	1	1	1
Trup	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	1	1	1	1	1
Proporce nohou	0	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	0	1	1	0	1
Rozčlenění chodidla	0	1	1	0	1
F-skór	14	15	17	12	14

Zde je již patrný nějaký pokrok, stále ale nejpovedenější kresbu má pouze jeden chlapec (K2). Všechny děti správně připojily a napojily paže pod správným úhlem, dvě děti (K1 a K3) je mají asymetrické ale všechny správně proporční jako ostatní. Loket je viditelný u jednoho chlapce (K1), bohužel ale nemá dvojrzměrné prsty a proporce nohou jako ostatní. Symetrické nohy mají všechny postavy dětí. Celková kvalita kreseb je ale vyšší.

Tabulka 23: F-skór SK3/3

	H1	K1	K2	K3	K4
Proporce hlavy	0	1	1	0	0
Profil	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	1	1
Proporce oka	1	1	1	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	0	1	0	0
Napojení paží	1	1	1	0	1
Úhel paží	1	1	1	1	1
Symetrie paží	1	1	1	0	1
Proporce paží	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita paží	1	1	1	1	1
Loket	0	1	0	0	0
Prsty	1	1	1	1	1
Trup	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	1	1	1	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	1	1	1	0	1
Rozčlenění chodidla	1	1	1	0	1
F-skór	18	18	18	11	15

Zde jsou vidět rozdíly nejen v postupu, ale zároveň i v dosažení hodnoty F-skóru v rámci skupiny. Nejvyšší skór mají tři děti (H1, K1 a K2). Jediné dívce (H1) a chlapci (K2) se nevydařila proporce hlavy, nemají hodnocený profil a nebyl viditelný loket.

Chlapec K1 nemá vyznačená ramena. Nejhůře ze skupiny je na tom chlapec K3, který získal bod za připojení paží, které jsou proporcionální, dvojdimenzionální a svírají menší úhel než 90°. Jeho paže jsou asymetrické, není zde loket, prsty má ale dvojrozměrné. Další body nezískal za proporce a rozčlenění chodidla. Všechny kresby vypadají poměrně chudě a jednoduše, nicméně obsahují důležité znaky.

Skupina 4

Tabulka 24: F-skór SK4/1

	M1	M2	M3	J1	J2	J3	J4
Proporce hlavy	1	1	1	0	0	0	0
Profil	0	0	0	0	0	0	0
Nos	0	0	0	0	0	0	0
Proporce oka	0	0	0	0	0	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	0	0	0	0	0	0	0
Napojení paží	1	1	0	1	1	0	0
Úhel paží	1	1	1	0	0	0	1
Symetrie paží	1	0	1	1	1	1	1
Proporce paží	1	1	1	1	1	1	1
Dvojdimenzionalita paží	0	0	0	0	0	0	0
Loket	0	0	0	0	0	0	0
Prsty	0	0	0	0	0	0	0
Trup	1	1	1	1	1	1	0
Připojení nohou	1	1	1	1	1	1	0
Dvojdimenzionalita nohou	0	0	0	0	0	0	0
Proporce nohou	1	1	1	1	1	1	1

Symetrie nohou	1	1	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	0	1	0	0	1	1	0
Rozčlenění chodidla	0	0	0	0	0	0	0
F-skór	10	10	9	8	9	8	6

Z tabulky je vidět, že body za celkový F-skór jsou u některých velmi nízké a maximální počet z 20 je pouze polovina. U většiny dětí z této skupiny byl problém s nosem, proporcemi oka, vyznačením ramen, dvojdimenzionalitou paží, prstů a nohou. Chyběl loket, rozčlenění chodidla, naopak proporce a symetrie nohou a paží byla u všech téměř na 100%. Nejhorší je na tom chlapec J4, neboť on nakreslil hlavonožce, který je typický pro mladší děti předškolního věku. Kresby působí velmi stroze a chudě.

Tabulka 25: F-skór SK4/2

	M1	M2	M3	J1	J2	J3	J4
Proporce hlavy	1	1	0	0	0	0	1
Profil	0	0	0	0	0	0	0
Nos	1	1	0	1	1	1	0
Proporce oka	0	0	1	0	0	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	0	0	1	0	1	0
Napojení paží	1	1	0	1	1	1	0
Úhel paží	1	1	1	0	0	0	0
Symetrie paží	1	1	1	1	1	1	1
Proporce paží	1	1	1	1	1	1	1
Dvojdimenzionalita paží	1	1	1	0	0	1	0
Loket	1	0	0	0	0	0	0
Prsty	1	1	1	1	1	1	0

Trup	1	1	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	1	1	1	1	1	1	0
Proporce nohou	1	1	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	1	1	0	1	1	1	1
Rozčlenění chodidla	0	1	0	1	1	1	0
F-skór	17	16	12	14	13	15	9

Z obrázků a tabulky je patrné, že u některých dětí došlo k velkému pokroku. Stále je ale velkým problémem loket., který zakreslila pouze jedna dívka (M1). Kresba u všech začíná být dvojrozměrná, někdo má vyznačená ramena, někomu chybí nos. Nikdo už ale nenakreslil hlavonožce. Jenda dívka (M3) má správné proporce oka – je delší než širší. Všichni mají připojené paže, které jsou symetrické, proporční, ale pod úhlem menším než 90% je znázornily pouze dívky. Chlapec J4 má stále problémy s dvojrozměrností prstů. Kresby vypadají stále jednoduše, ale znaků přibývá.

Tabulka 26: F-skór SK4/3

	M1	M2	M3	J1	J2	J3	J4
Proporce hlavy	1	1	0	0	1	1	0
Profil	0	0	0	0	0	0	0
Nos	1	1	1	1	1	1	1
Proporce oka	0	1	1	1	0	0	0
Připojení paží	1	1	1	1	1	1	1
Vyznačení ramen	1	1	0	1	1	1	0
Napojení paží	1	1	1	1	1	1	1
Úhel paží	1	1	1	1	0	0	1

Symetrie paží	1	1	1	0	1	1	1
Proporce paží	1	1	0	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita paží	1	1	1	1	0	1	0
Loket	1	0	0	1	0	0	0
Prsty	1	1	1	1	1	1	0
Trup	1	1	1	1	1	1	1
Připojení nohou	1	1	1	1	1	1	1
Dvojdímenzionalita nohou	1	1	1	1	1	1	1
Proporce nohou	1	1	1	1	1	1	1
Symetrie nohou	1	1	1	1	1	1	1
Proporce chodidla	1	1	1	1	1	1	1
Rozčlenění chodidla	1	1	1	1	1	1	1
F-skór	18	18	15	17	15	16	13

U poslední tabulky je jasné, že kvalita kresby se opravdu lepší. Nejlépe jsou na tom dvě dívky (M1, M2), které mají hlavu správně v poměru k tělu, obě mají dvojdímenzný nos, dívka M1 nemá oko delší než širší a naopak dívka M2 nemá loket. Dívka M3 nezbyla hodnocena za špatný poměr hlavy k tělu, neměla vyznačená ramena, nebyla vhodná proporce paží a chyběl loket. Chlapci (J1, J2, J3) měli drobné nedostatky v podobě dvojdímenzionality paží, špatné proporci hlavy k tělu, někdo neměl loket. Chlapec J3 udělal největší pokrok. Od hlavonožce pokročil k postavě, která má dvojdímenzný nos, připojené symetrické a proporční paže pod správným úhlem. Paže a prsty ale nejsou dvojdímenzné. Zbylé položky byly hodnoceny kladně. U všech byl vidět velký pokrok, kresby postav jsou ale na nižší úrovni.

CELKOVÝ SKÓR

Tabulka 27: Celkový skór v průběhu šetření

	1. rok	2. rok	3. rok
Skupina 1	26,8	30,5	33,5
Skupina 2	23,8	30,4	33
Skupina 3	18,6	29	31,2
Skupina 4	14,5	23	26,9

Na základě sečtení celkového skóru je, že všechny děti udělaly v kvalitě provedení kresby postavy pokrok. U některých dokonce od hlavonožce. Z tabulky vyplývá, že SK1 má pouze drobné nedostatky. Skór skupiny S4 z posledního roku je o jednu desetinu vyšší než skór SK1 z prvního roku zkoumání. Největší pokrok ale udělala SK4, neboť jejich první skór se liší o 12,4. Na základě poznatků a výsledků šetření je možné tvrdit, že vliv soukromého osobního prostoru má vliv na vývoj kresby.

6 INTERPRETACE

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda se nějak liší kresba dětí, které vlastní svůj pokoj a především svůj psací stůl a mají nějaký soukromý osobní prostor. Vše začalo pozorováním chlapce, který se jevil jako velmi podprůměrný, do třídy nezapadal, dětmi nebyl přijat. Všimla jsem si, že mnoho přestávek pouze sedí a kouká. Když jsem mu nabídla, aby si vytáhl papír a pastelky, že si může kreslit, podíval se na mě, jako by mi vůbec nerozuměl, co mu nabízím. Později jsem si všimla, že jeho postavy vůbec neodpovídají kresbám jeho vrstevníků a tím začalo celé bádání. A protože jsem o dětech věděla dostatek informací, stanovila jsem si předpoklady, ke kterým jsem chtěla znát odpověď.

Existuje mnoho faktorů, které by mohly celý výzkum ovlivnit a zkreslit tak výsledky. Patří sem faktory vnější a vnitřní. Mezi vnější (exogenní) bychom mohli zařadit právě zmiňované prostředí, ve kterém se dítě nachází, ale také vliv okolí nebo třeba kreslicí pomůcky. Jen použití pastelek může zkreslit výsledek – dítě nemělo na výběr jinou barvu/je to jeho oblíbená barva. Z vnitřních (endogenních) faktorů můžeme jmenovat pohlaví, nadání, aktuální nálada nebo různé nemoci či poruchy. Proběhlo mnoho výzkumů a bylo napsáno mnoho prací, o kresbě dětí např. s poruchou pozornosti, jaký je kresebný projev dětí se sníženým IQ. Cílem ale bylo zjistit, zda má vliv právě exogenní faktor – vlastnictví psacího stolu a poukázat tak na to, že prostředí, které rodiče vytvářejí svým dětem, je velmi ovlivňuje.

Vybavuji si chlapce, který mě motivoval k tomuto výzkumu, jak si každý den, každou přestávku kreslil a pokroky byly vidět. Ne hned, ale postupem času. Bohužel doma neměl ideální zázemí pro seberozvoj. Neměl se kam „zašít“, když mu bylo nejhůř, neměl si kde hrát, když se chtěl bavit. Bohužel zde nešlo pouze o finanční stránku, jak dětem vybavit pokoj, ale především o psychickou stránku. Podpořit, vybízet, být oporou. Je důležité si uvědomit, že vše, co pro děti děláme, ať už z pozice učitele nebo z pozice rodiče, že to není pro nás a o nás, ale že je to kvůli nim a jejich budoucnosti. Dítě může mít naopak vše, ale pokud nebude správně motivováno a vedeno, nemusí se kvalitně rozvíjet.

ZÁVĚR

V teoretické části jsme se dozvěděli o tom, jak se vyvíjí dětská kresba, motorika dítěte a vysvětlili si pojem soukromý osobní prostor. V praktické části jsme si na základě dotazníkového šetření nejprve rozdělili děti do čtyř skupin. Dále probíhal sběr dat pro analýzu dětské kresby. Tento sběr trval tři roky, neboť bylo důležité zachytit vývoj dětské kresby. Z výsledků analýzy kreseb vyplynulo, že kresba dětí, které nemají svůj soukromý osobní prostor, mají kresbu na nižší úrovni než děti, které jej mají. Nicméně nemůžeme tyto výsledky považovat za konečné a rozhodující. Musíme vzít v potaz mnoho dalších okolností, které vývoj kresby ovlivňují, neboť těchto faktorů je velmi mnoho a všechny se navzájem ovlivňují. Díky kresbě postavy se ale o dítěti můžeme mnohé dozvědět a proto bychom kresbu jako takovou neměli stavět do pozadí. Na základě celého šetření a analýzy můžeme celý výzkum shrnout a navrhnout řešení.

Oblast motorika

Zjistili jsme, že motorika je velmi spjatá s pohybovým vývojem. Ten velmi úzce souvisí s vývojem dětské kresby, který bývá definován vývojem úchopu. Pohybový vývoj se ale odráží od prostředí, ve kterém se dítě nachází, kolik má kolem sebe podnětů apod. Děti jsou velmi zvědavé a je nezbytně nutné je podporovat, aby zkoušely nové věci, aby měly k dispozici nejen hračky, ale i jiné předměty, které budou touhu po poznání dále rozvíjet.

Oblast kresba

Z dotazníkového šetření (některé výsledky nebyly uveřejněny, neboť nebyly podstatné pro výzkum) vyplynulo, že mnoho dětí se o kresbu nezajímá. Svým způsobem je to zapříčiněno i tím, že jsou přehřeny mnoha různými kroužky nebo prostě nechtějí, protože k tomu nikdy nebyly vedeny, některé se bojí, protože se stydí za své výtvary. V rámci školních přestávek by mělo být dětem mimo jiné nabídnuto vyndat si papír a pastelky a tím by se s největší pravděpodobností mohla snížit i

nekázeň. V domácím prostředí by měly mít děti k dispozici papír, pastelky či jiné náčiní a především by se měli rodiče snažit své děti ke kreslení vést již od raného věku.

Oblast soukromý osobní prostor

V teoretické části byl tento prostor vymezen jako jakési domácí pracoviště dětí, kde je přítomen psací stůl. Tak jako je nutné, že má každé dítě doma postel, je zároveň důležité, aby mělo svůj psací stůl. Toto místo slouží jako herna, slouží jako pracovna, kde si dítě píše domácí úkoly, ale také jako relaxační část. Dítě se nebude soustředit u konferenčního stolku v obývacím pokoji, je neustále rozptylováno mnoha podněty. Při sezení u stolu je též důležité držení těla a náčiní a u konferenčního stolku či jídelního stolu to pro malé dítě není vhodné. Je velmi jednoduché soudit a říkat lidem, jak by měli zařizovat svůj byt, avšak podmínky má každý jiné. Důležité je, aby se rodiče svým dětem naplno věnovali, nabízeli jim různé podněty a především pěstovat v dětech běžné zájmy.

Smyslem této práce bylo zjistit, zda se kresby dětí s odlišným soukromým osobním prostorem liší. Úkolem dětí bylo nakreslit sebe sama. Žádné z dětí s tím nemělo žádný problém. Bohužel se objevily děti, jejichž kresby neodpovídaly jejich věku. Odlišnost kreseb byla patrná i v rámci pohlaví. Na konci výzkumu bylo ale jasné, že všechny kresby dětí se vyvíjí, některé rychleji, některé pomaleji a především můžeme tvrdit, že soukromý osobní prostor má na vývoj kresby vliv jako jeden z mnoha dalších faktorů, neboť výsledky prokázaly, že právě děti, které nemají psací stůl nebo jej sdílí, získali nízké hodnocení. Pokud by výzkum probíhal více do hloubky, je pravděpodobné, že by bylo zjištěno, že prostor, ve kterém děti vyrůstají, má na kresbu mnohem větší vliv než bylo dokazováno v této práci.

RESUMÉ

Tato práce se zabývá tím, jak ovlivňuje soukromý osobní prostor dítěte vývoj jeho kresby. V teoretické části je charakterizován vývoj dětské kresby, vývoj a rozvoj motoriky dítěte a především rodina a zázemí, které je pro dítě velmi důležité.

Praktická část je zaměřena na srovnání a rozbor kreseb dětí, které pocházejí z odlišných rodin s odlišným způsobem výchovy. Cílem práce je poukázat nejen na důležitost rozboru dětské kresby před nástupem do povinné školní docházky, ale především na to, jaký vliv má zázemí dětí na vývoj jejich kresby.

This thesis deals with how the personal space on development of the children's drawing. The theoretical part is characterized by the development of children's drawing, the development of children's motoring, as well as the family and bacground that is very important to the child.

The practical part is focused on the comparison and analysis of drawings of children coming from different families with a different way of education. The aim of the work is to highlight the importance of the analysis of the children's drawing before entering the compulsory school attendance, but previously the influence of the children's background on the development of their drawing.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vývoj kresby, dětská kresba, výtvarný projev, osobní prostor, rodina

KEY WORDS

Drawing development, children's drawing, personal space, family

SEZNAM LITERATURY

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, 2006. Dětská naučná edice. ISBN 80-251-0977-1.

BRUNECKÝ, Petr a František ŠVANCARA. *Interier - člověk a nábytek*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1995. ISBN isbn80-7157-157-1.

BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie dětství*. Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě, 1927. Pedagogické studium (Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě).

ČERMÁKOVÁ, Marie. *Rodina a měnící se gender role - sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1997. Working papers, 97:8. ISBN 80-85950-42-1.

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte : dětská kresba z pohledu psychologie*. Praha : Portál, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7367-415-1.

COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0499-2.

HÁLA, Boris. *Interiér: tvorba obytného prostoru*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3216-9.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

KANICKÁ, Ludvika a Zdeněk HOLOUŠ. *Nábytek: typologie, základy tvorby*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3746-1.

KANICKÁ, Ludvika. *Bydlení*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. ISBN isbn978-80-7375-162-3.

KITTRICHOVÁ, Emanuela a Stanislav DLABAL. *Nábytek, člověk, bydlení: základy navrhování nábytku a zařizování bytových interiérů*. Praha: Ústav bytové a oděvní kultury, [1977].

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

- LAZZARI, Simona. *Vývoj dítěte v 1.-3. roce*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3734-8.
- LISÁ, Lidka a Marie KŇOURKOVÁ. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, 1986. Život a zdraví (Avicenum).
- LOOSE, Antje C. a Nicole PIEKERT, DIENER, Gudrun, ed. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-540-7.
- MALCHIODI, Cathy A. *Understanding children's drawings*. New York: Guilford Press, c1998. ISBN 1572303727.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0
- PAŘÍZEK, Antonín a Tomáš HONZÍK. *Kniha o těhotenství, porodu a dítěti*. 5. vydání. Praha: Galén, 2015. ISBN 978-80-7492-213-8.
- PIAGET, Jean a Bärbel INHELDEROVÁ. *Psychologie dítěte*. Vyd. 4., V nakl. Portál 3. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-608-X.
- RIGON, Emmanuelle. *Nepořádek*. Přeložil Alena LHOTOVÁ. Praha: Portál, 2002. Průvodce výchovou v rodině. ISBN 80-7178-595-4.
- STOPPARD, Miriam. *Otestujte své dítě, aneb, Jak objevit a rozvíjet schopnosti svého dítěte*. Martin: Neografie, 1992. ISBN 80-85186-49-7.
- SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178545-8.
- ŠTURMA, Jaroslav a Marie VÁGNEROVÁ. *Kresba postavy: (modifikace testu F. Goodenoughové)*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1982. T.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.
- UŽDIL, Jaromír, ŠAŠINKOVÁ, Emilie. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1980. ISBN 14-442-80.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: Výtvarný projev a psychický život dítěte.* Vyd. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.

VYSKOTOVÁ, Jana a Kateřina MACHÁČKOVÁ. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování.* Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4698-2.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Ilustrace 1: D2	30
Ilustrace 2: CH1	30
Ilustrace 3: CH5	30
Ilustrace 4: D1	31
Ilustrace 5: CH4	31
Ilustrace 6: CH2	32
Ilustrace 7: D3	32
Ilustrace 8: B2	34
Ilustrace 9: G1	34
Ilustrace 10: B1	35
Ilustrace 11: G2	35
Ilustrace 12: B1	36
Ilustrace 13: G3	36
Ilustrace 14: B2	36
Ilustrace 15: K2	38
Ilustrace 16: H1	38
Ilustrace 17: K1	39
Ilustrace 18: H1	39
Ilustrace 19: H1	40
Ilustrace 20: K3	40
Ilustrace 21: J3	42
Ilustrace 22: H1	42
Ilustrace 23: J1	42
Ilustrace 24: J2	42
Ilustrace 25: M3	43
Ilustrace 26: J3	43
Ilustrace 27: J4	43
Ilustrace 28: J2	44
Ilustrace 29: J4	44
Ilustrace 30: M3	44

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: O skór v průběhu šetření	28
Tabulka 2: O-skór SK1/1	29
Tabulka 3: O-skór SK1/2	30
Tabulka 4: O skór SK1/2	31
Tabulka 5: O-skór SK2/1	33
Tabulka 6: O-skór SK2/2	34
Tabulka 7: O-skór SK2/3	35
Tabulka 8: O-skór SK3/1	37
Tabulka 9: O-skór SK3/2	38
Tabulka 10: O-skór SK3/3	39
Tabulka 11: O-skór SK4/1	41
Tabulka 12: O-skór SK4/2	42
Tabulka 13: O-skór SK4/3	43
Tabulka 14: F-skór v průběhu šetření	45
Tabulka 15: F-skór SK1/1	45
Tabulka 16: F-skór SK1/2	46
Tabulka 17: F-skór SK1/3	48
Tabulka 18: F-skór SK2/1	49
Tabulka 19: F-skór SK2/2	50
Tabulka 20: F-skór SK2/3	51
Tabulka 21: F-skór SK3/1	52
Tabulka 22: F-skór SK3/2	53
Tabulka 23: F-skór SK3/3	55
Tabulka 24: F-skór SK4/1	56
Tabulka 25: F-skór SK4/2	57
Tabulka 26: F-skór SK4/3	58
Tabulka 27: Celkový skór v průběhu šetření	60

PŘÍLOHY – DOTAZNÍK**Důležité informace k dotazníku*****Vážení rodiče,***

dovolte, abych Vás touto cestou požádala o spolupráci při vypracování výzkumného projektu k mé diplomové práci. Ráda bych, aby se Vaše dítě zapojilo do výzkumu, který zkoumá vliv soukromého, osobního prostoru na vývoj dětské kresby. Vyplněním tohoto dotazníku pomůžete ke sběru dat, které pomůžou k vyhodnocení a interpretaci výsledků výzkumu. Současně Vás žádám o svolení k účasti Vašeho dítěte ve výzkumu. Vaše dítě pouze nakreslí obrázek samo sebe. Vše bude naprosto anonymní.

Předem Vám mnohokrát děkuji za Vaši spolupráci.

*Třídní učitelka
Pavλίna Hylmarová*

Dotazník pro rodiče**ZÁKONNÝ ZÁSTUPCE DÍTĚTE**

Jméno:

Příjmení:

DÍTĚ

Jméno:

Příjmení:

Datum narození:

Svým podpisem uděluji souhlas se zapojením mého dítěte do výzkumu. Dále souhlasím s tím, že veškeré informace, které zde budou uvedeny, budou anonymně zpracovány.

V:

Dne:

Podpis zákonného zástupce:

1. **V jakém vztahu jste s matkou/otcem dítěte?**
 - a) jsme manželé
 - b) jsme rozvedení
 - c) jsme svobodní
 - d) jiná možnost: _____

2. **Kde žijete se svou rodinou?**
 - a) ve městě
 - b) na vesnici

3. **Kde se svou rodinou bydlíte?**
 - a) v bytě
 - b) v rodinném domě

4. **Kolik sourozenců má Vaše dítě?**
 - a) je jedináček
 - b) má 1 sourozence
 - c) má 2 sourozence
 - d) má 3 sourozence
 - e) má více než 3 sourozence

5. **Kolik mladších sourozenců má Vaše dítě?**

Uved'te: _____

6. **Má Vaše dítě svůj vlastní pokoj?**
 - a) ano
 - b) sdílí ho se sourozencem/sourozenci
 - c) jiná možnost: _____

7. **Má Vaše dítě svůj vlastní psací stůl?**
 - a) ano
 - b) sdílí ho se sourozencem/sourozenci
 - c) ne

8. **V případě, že nemá Vaše dítě k dispozici vlastní stůl, jak je tato situace řešena?**
 - a) využívají stůl v kuchyni
 - b) využívají stůl v obývacím pokoji
 - c) nevyužívá žádný stůl
 - d) jiná možnost: _____

9. **Kreslí si doma Vaše dítě?**
 - a) ano
 - b) občas
 - c) zřídka
 - d) ne

10. **Jaké kreslicí pomůcky může Vaše dítě využít? (lze zaškrtnout více variant)**

a) pastelky	e) progressa
b) fixy	f) vodovky/tempery
c) voskovky	g) pomůcky z penálu
d) křídly	h) jiná možnost _____

11. **Volný čas Vaše dítě tráví (lze zaškrtnout více variant)**
 - a) samo doma
 - b) s rodinou
 - c) s kamarády
 - d) v zájmovém útvaru
 - e) jiná možnost: _____

12. **Pokud Vaše dítě navštěvuje nějaký zájmový útvar, jaký?**

- a) sportovně zaměřen
- b) hudebně zaměřen
- c) umělecky zaměřen
- d) jiná možnost: _____

13. **Jak často podnikáte společnou dovolenou či výlety?**

- a) každý víkend
- b) jednou za 14 dní
- c) jednou do měsíce
- d) jednou do roka
- e) víckrát v roce
- f) nepodnikáme nic
- g) jiná možnost: _____

14. **Hrajete si doma se svými dětmi?**

- a) ano
- b) občas
- c) zřídka
- d) ne

15. **Čtete doma svým dětem?**

- a) ano, pravidelně
- b) občas
- c) zřídka
- d) ne

16. **Kdo se dětem věnuje více?**

- a) oba stejně
- b) matka
- c) otec
- d) jiná možnost: _____

17. **Vaše dítě je ve vztahu ke škole spíše**

- a) snaživé a pečlivé, daří se mu velmi
- b) snaživé a pečlivé, ale moc mu to nejde
- c) laxní a nevěnuje domácí přípravě čas, ve škole prospívá
- d) laxní a nevěnuje domácí přípravě čas, ve škole neprospívá

18. **Vaše dítě se do školy**

- a) těší, chodí tam moc rádo
- b) netěší, ale po příchodu ze školy vypráví, jaké to bylo skvělé
- c) netěší, chodí tam nerado, nemluví o ní hezky
- d) netěší, má strach tam chodit
- e) jiná možnost: _____

19. **Co má Vaše dítě ve škole nejraději?**

Odpověď: _____

20. **Jaké vysvědčení mívá Vaše dítě?**

- a) samé jedničky
- b) občas nějaká dvojka
- c) spíše průměrné
- d) slabší průměr
- e) podprůměrné

21. **Má vaše dítě nějaké omezení (zdravotní, psychické, fyzické, poruchu, apod.)?**

Odpověď: _____

Mnohokrát Vám děkuji za Váš čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku! Informace, které jste zde uvedli, budou anonymně použity pouze pro účely mé diplomové práce a nebudou nikterak zneužity.